

3992)

13 JAN 1940

K34/63

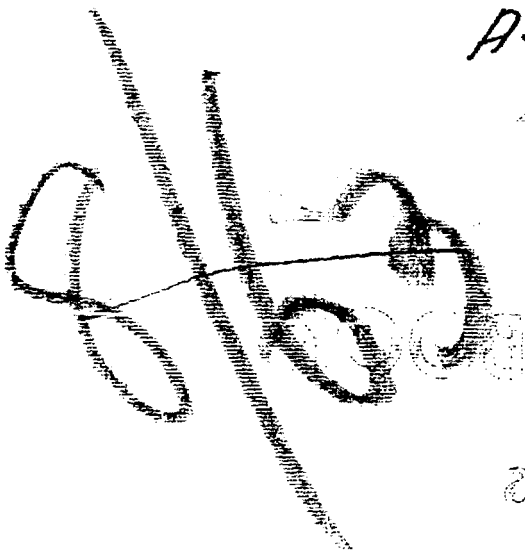
FROM.

A.S. LETSOALO,

Spitzkop School,

P.O. Veekraal,

Pietersburg.

pp. 1-100
one book
only

90
K-10

Mamabolo history, ~~tribal~~
tribal make-up
and certain
customs

13 JAN 1950

8/63

K34/62.1

60p.
4-10-0

DITABA TŠA BOXOLOXOLO.

Ka keletšō ya mongwadi wa lekhotla la ditaba tša

399 (2)

Batho ba baso ke lekile xo kxobokanya kamo ke klonneno xo
araba dipotš'iso tšeo di tšwang sa yēna. Ke nyakišišitšō

PP.1-100

^{bakxe.kolo}
ditaba xo ~~ba~~ krekolo le bakxalabyē, 'me ke lekile xo ngwala
ditaba lentšū ka lentšū.

TŠA SETHŠABA SA XA-MAMABOLO.

Sethšaba sa xa-Mamabolo mehleng ya lehen.

Sethšaba sé sa nqi axile bohlabēla bya Polokwane
Kxautsi le motsana wa Matlalwē (Haenertsburg). Se bušwa ke
Kxoši Ethlome Mankweng II Mamabolo. Yēna o amoxetše
setšwélōpele xommo sethšaba sa xaxwē se bōnthšā tšwélōpele
e kpolo kudu ka maatla.

Mo sethšabeng xo na le dikērēkē tše ka baxo 13; le
dikolo tše ka baxo 9. Diphuthixō tše 7 ke tšā Bantu
Presbyterian, tše 2 ke tša Anglican, tše 2 ke tša
Congregational, tše e tše ke ya Five Mission. Mabōnkēlē a
sethšaba ke a mararo. Se sa hlōkwaxo ke molemiši e e
rutexilexā. Ntlwana ya dihlatē tša xo alafa malwetši le yōna
e xōna.

MELOKO YA SETHŠABA SA 'MAMABOLO.

Bōna beng ba ka mošatē ba na le diripa tšewe-
tše ba xa-Mankweng, e lexo bōna babuši ba sethšaba.

2. Ke ba xa-Seripa, e lexo bōna bakxōmana ba baxolo.
3. Ke ba xa-Tawana, e lexo bōna ba latêlaxo ba xa-Seripa.
4. Ke ba xa-Mokxekolo, e lexo bōna ba ~~X~~ matšêlō.

Batho bao kamoka ba bitšwa ka la 'Mamabolo. Pharoloxanō e hlolexile ka bo-rakxolo wa bōna. Ke bana ba monna Seolwana, xomme Mankweng le Seripa le Tawana ke barwa. Ba xa-Mokxekolo ba bitšwa ka mokxekolo makxolo' a bōna kamoka, 'Mamabuduša.

Batho bao kamoka ba ^{ana} ~~šna~~ KOLOBĒ. Dikolobē tšē di tladitšwe ke ba xa-Moxašwa. Bōna xa xo tsebye xore ba hlolexile byang. Le bōna ba ~~ana~~ KOLOBĒ.

Mohlamong ba bitšwa ka ntona e nngwē ya sethšaba.

Xe re ba rēta re re: „Axe... Mohwiti 'a marulēla ntō bosathe sexolo sa ntō ke byang”.

Ba bangwē ke ba xa-Seabi. Le bōna ko ~~ba~~ babina KOLOBĒ. Mathomong e be e le selō se tee le ba xa-'Mamabolo. Xa xo ~~xopelwe~~ ^{xopelwe} leina la motšo wa peto wa xo bitšwa Seabi, ~~xa~~ ~~peela~~ monna o be a le xōna yeo a beko a le moabi wa dinama tšē mošatō. leloko la xaxwō kamoku la napa la bitšwa ba xa-Seabi sa 'Matalana.

Dikolobē tšē dingwē ke tšā ba xa-Kodigo ledizi.
Xe re ba hlalosa ke xore ke ba xa-hešaša la meotlwa.

Mokxalabye' rakxolo'a bōna o be a thiba tsela ka thsemong ya xaxwē' ka ledixa (hešaša) la meotwa. Ke xōna ba napa ba mmitša xore ke ledixa (hešaša) ka 'Manqwetsi.

Ba xa-Mahlatsi le bōna ke ^DDikolobē. Ane bōna ke Dikolobē dife na! Fēela, xo kwala xore rakxolo wa bōna o ile a ja nama ya kolobē xomme a hlatsa la xo nyak'o hwa. Ke sesotto ke xore o' be a lle nama ya mothopho wa xaxwē, wo o lexo madi 2 tee le yēna.

Tšē dingwē Dikolobē ke ba xa-Seswaai. Bōna ke ba ~~ka mos~~ kamošatē tii-tiē. Rakxolo wa bōna ke ngwana'bo Kroši Sehlōmola. Ba bakile borōši, xomme Sehlōmola a re xo bo tšea Seswaai a ripa seripa sa sethšaba a ya xo dira sethšabana sa xaxwē a nnoši. Le byale sethšabana seo se bitšwa ba xa-Seswaai. Ke re ba rēta re re:

„Seswaai Senakane sa mafsikana,

O reng wa tšwa dikēmola,

Wa tšwa dithuthupe mahlong.

Ba xa-Rakxōrwane le bōna ke Dikolobē, ba bitšwa ka rakxolo wa bōna, Rakxōrwane. Monna yo e be e le yēna sebaka sa kamošatē. Batho ba be ba tšēna mošatē' ka yēna; ba tsēna kxorong ka yēna. Ke xōna ba napa ba mmitša Rakxōrwane. Dikolobē tšē xa se tšē dintši.

Mamabolo history and
tribal make-up
and certain
customs

13 JAN 1940

8/63

K34/62.1

60p.

DITABA TŠA BOXOLOXOLO.

4-10-0

Ka ketetšō ya mongwadi wa lekhotla lae ditaba tsa

399

Batho ba baso ke lekile xo krobokanya kamo ke khonexo xo
araba dipotšišo tšeo di tšwang wa yēna. Ke nyakišišitšō

P.P.1-100

ditaba xo ~~ba~~ bakxe.kolo le bakxalabyē, me ke lekile xo ngwala
ditaba lentšū ka lentšū.

TŠA SETHŠABA SA XA-MAMABOLO.

Sethšaba sa xa-Mamabolo meheng ya lehene.

Sethšaba sé se ugi akile bohlabēla bya Polokwane
Krautsi le motsana wa Matlalwē (Haenertsburg). Se bušwa ke
Kroši Ethlone Mankweng II Mamabolo. Yēna o amoxetše
setšwêlōpele xommo sethšaba sa xaxwē se bōnthō tšwêlōpele
e kolo kudu ka maatla.

Mo sethšabeng xo na le dikērēkē tše ka baxo 13, le
dikolo tše ka baxo 9. Diphuthēxo tše 7 ke tša Bantu
Presbyterian, tše 2 ke tša Anglican, tše 2 ke tša
Congregational, tše e tše ke ya Five Mission. Mabōnkēlē a
sethšaba ke a mararo. Se sa hlōkwaxo ke molemiši e e
rutexilex. Ntlwana ya dikhare tša xo alafa malwetši le yōna
e xōna.

MELOKO YA SETHŠABA SA 'MAMABOLO.

Bōna beng ba ka mašatē ba na le diripa tšewe-
1. Ke ba xa-Mankweng, e lexo bōna babuši ba sethšaba.

2. Ke ba xa-Seripa, e lexo bōna bakxōmana ba baxolo.
3. Ke ba xa-Tawana, e lexo bōna ba latêlaxo ba xa-Seripa.
4. Ke ba xa-Mokxekolo, e lexo bōna ba ~~X~~ matêlêlo'.

Batho bao kamoka ba bitšwa ka la 'Mamabolo. Pharoloxanō e hlolexile ka bo-rakxolo wa bōna. Ke bana ba monna Seolwana, xomme Mankweng le Seripa le Tawana ke barua. Ba xa-Mokxekolo ba bitšwa ke mokxekolo makxolo' a bōna kamoka, 'Mamabuduša.

Batho bao kamoka ba ^{ana} ~~ana~~ KOLOBĒ. Dikolobē tšē di tladitšwe ke ba xa-Moxašwa. Bōna xa xo tsebye xore ba hlolexile byang. Le bōna ba ~~ana~~ KOLOBĒ.

Mohlomong ba bitšwa ka ntona e nngwê ya sethšaba. Xe re ba rēta re re: „Axee... Mohwiti'a marukêla ntlo bosathe sexolo sa ntlo ke byang”.

Ba bangwê ke ba xa-Seabi. Le bōna ka ~~ba~~ babina KOLOBĒ. Mathomong e be e le selo se tee le ba xa-'Mamabolo. Ka xo ^{xopelwe} ~~xopelwe~~ leina la motšo wa peto wa xo bitšwa Seabi, ~~xa~~ feela monna o be a le xōna yeo a beo a le moabi wa di'nama tša mošatō. heloko' la xaxwê kamoku la napa la bitšwa ba xa-Seabi sa 'Matalana.

Dikolobē tšē dingwê ke tša ba xa-~~lediga~~ ledixi.
Le re ba hlalosa ke xore ke ba xa-hešaša la meotlwa.

Mokralabye' rakxolo'a bōna o be a thiba tsela ka thsemong ya xaxwē ka ledixa (hešaša) la meotwa. Ke xōna ba napa ba mmitša xore ke ledixa (hešaša) ka 'Mangwetši.

Ba xa-Mahlatsi le bōna ke ^Ddikolobē. Ana bōna ke Dikolobē dife na! Fēela xo kwala xore rakxolo wa bōna o ile a ja nama ya kolobē xomme a hlatsa la xo nyako hwa. Ka seserho ke xore o' be a lle nama ya mothopho wa xaxwē, wo o lexo madi 2 tee le yēna.

Tšē dingwē Dikolobē ke ba xa-Seswaai. Bōna ke ba ~~ka mos~~ kamošatē tšē-tšē. Rakxolo wa bōna ke ngwana'bo Kxōši Sehlōmola. Ba bakile borōši, xomme Sehlōmola a re xo bo tšea Seswaai a ripa seripa sa sethšaba a ya xo dira sethšabana sa xaxwē a nnoši. Le byale sethšabana seo se bitšwa ba xa-Seswaai. Ke re ba rēta re re:

„Seswaai Senakane sa mafsikana,

U reng wa tšwa dikēmola,

Wa tšwa dithuthupe mahlong.

Ba xa-Rakxōrwane le bōna ke Dikolobē, ka bitšwa ka rakxolo wa bōna, Rakxōrwane. Monna yo e be e le yēna sebaka sa kamošatē. Batho ba be ba tšēna nošatē' ka yēna; ba tsēna kxorong ka yēna. Ke xōna ba napa ba mmitša Rakxōrwane. Dikolobē tšē xa se tšē dintši.

BAFALALEDI SETHŠABENG SA YA-'MAMABOLO.

Ke bo-Letsoalo la 'Matau. Bōna ba phumilwe ke makowa xaxabō Bopedi byola bya thokō ya Tzaneer. Ba fihla xo 'Mamabolo ba ipexa ba re: „Morēna re phathēkxē, rena re phumilwe ke dithsēhka”. 'Mamabolo a ba fetola a re: „A mašweu, Letswalo”. Mumohla ono xe re ba rēta re re: Axee... Letswalo la 'Matau a Monarengi. Bōna ba bina Nare — Ikxomo, xa ba je setšaatšaa.

Dikxomo tše dingwe tše di phathekxilwexo ke 'Mamabolo ké bo-Modiba. Le bōna ba patliwe xaxabō bōna, xomme ba ipexa xo 'Mamabolo. Aowa ^Ddikolobē tša ba amoxēla.

Ba xa-Sehlapelo le bōna ke ~~ba~~ babina Ikxomo. Ba falaletšē xo Dikolobē ka xo phungwa xaxabo bōna. *Lelokō le ke batho ba pelu-di-nōlō. Ke lentšu la Modimo le fihla sethšabeng e bibe bōna ba mathōmō xo le amoxēla. Xwa kōlobētšwa bo-mokxalebyē Josias Sehlapet

Byale ~~thom~~ re thōma Ditau. Tsōna le mo di tšwaxo xa di tsebye. Re no bōna di žetše di phela le *Dikolobē. Re hwētša bo-Raphela a Motau. Ke tsōna ^DDitau tšē dikxolo. Lentšu*la Modimo le fihlile sethšabeng ka bōna — Kamēla Raphela.

Ditawana ke bo-Motau le bo-Thabana. Bona xa xo seo re ka se bolêlaxo ka bona. Feëla le bona ke bafalaleci mo serhšabeng se sa Dikolobê. Sa bona ke lehumo la dikxomo. Mokxalabyê Namphšê Thabana o'be a na le dikxomo tše ka fihlaxo lelxolo. Le barwa ba xaxwê le lehono ké batho ba feruô la dikxomo ruri. ~~Mabita~~ Maina a bona ke kešukhu le Mašêlê.

Ditlou ke tša ka moraxô. Bona ka bontši ba feta Dikxomo le Ditau ba hlakanane. Xa xo tsebexa kudu ka bona. Ke batho ba ba phumilwexo ke makxowa xa-Makxoba. Feëla ba bangwê ba tšwa Borôka kua fase. Re hwêša :-

1. ~~††~~ Bo-Makwêla 'a bolema 'a tlou
2. Kxahlá moxonong 'a mpyá le péka.
3. Kxatté 'a ditlou di lla monakane.
4. Makxobathê 'a 'Malexoko la ditlou.
5. Ihêma se nthêmê ka santhaxô.
6. Mathole re bitša le ile kae?
7. Lelôpê la 'Manakane. (Bona ba tšwa Bolobedu)
8. Makakase se nthoxê ke sa re wêna.
9. Mailula la Natšêlê.
10. Maponya 'a sexôdi setšea motho ka diphêxô.

11. Malahlêla 'a Mohlotlwane.

12. Hlapa diatla mabina-xo-solwa.

Ditlou tšê kamoka ke batho ba polêlô e nyakilexo xo swana. Seo ke bohlatse bya xore ba tšwa thokô ya raxa e tee. Xa e se ba xa-Thîma. Bôna ba kolêla Sekolobeng, kaxobane bôna ba fihlile kxalê.

Mehleng ya lehono xo na le merafe ye mengwê mo sethšabeng e fihlilexo ka moraxo-raxo. Bôna re šitwa xore re ka re ke bafe; le xôna xa se ba bantši. Ke bo-Swalo, Kropa, Maxôbê, Mathiba le ka bangwê.

MAINA A MAXOLO MO SETHŠABENG

Sethšaba se sengwê le se sengwê se na le maina a sôna a maxolo. Xantši maina ao ke a dikxadi tša kamošatê; bahlabani ba hlabanetšexo sethšaba sa xabo bôna ka maatla le ka mafolofolo; ditona, bakxômana, xoba batuo ba bilexo le maêmô a boxêxaxo mo sethšabeng.

Bahlabani ba maxolo ke bo-

1. Makhudu 'a phutha bokale,

lesetša la mokxehxolo.

2. Malesêla mokxôbôkwane wa xo ja lexoko,

Dingwê di fula mohlakola.

3. Lekau la 'mathêka

Ngwetši ya xo no lōthša ba homotše,

A dira maanō a xo, xoma tšienq.

4. Lesibe Ngwatladi 'a bo-Malesela le Mošibodi,

Tsoxa tšee thōka ya mohlware

Molla mafatsa dikxong tša basadi.

5. Lesetša Phaktē ya ngwana,

O reng ba xo pepula O sa lle.

Makhuan le Malesela ba lwele ntwā ya Sehlaba - makhura

Tšā yōna re ha dikwa ka moraxo. Banna ba babedi bao e be e le
baētapele ba madira a baxa-'Mamabolo xe ba lwa le baxa-Molepō,
Ba re xo ba ba xebetšile baxa-Molepō, ba ba fetšiša e le ruri.

Lekau le Lesibe bōna ba lwele ntwā ya 'Midibidi,
'Mamabolo a lwa le Dikxale. Bōna le bōna e be e le baētapele ba
madira. Ba re xo ba ba ba fētšē ba ba taka xo yo fihla
Thaba-khwibidu.

Lesetša ke Joxoši Sehlomola. Erile ka ntwā ya
Maburu le Maesemane yēna a bitša madira ba namēla
thaba ya Mahufšē, ba ya ba hula Maburu dithoto kakua ba
rexo ke Senyakane.

Badiši ba dikxomo ke bo-'Mapatla. Yēna u be

a sa lwe le mošimane ka diatta; o be a bētha ka patla. Thsepo-thsepo yēna o be a le mošimane jo mosēsane wa lebelō. Diphofa -ra-ntekuma-ʔa-makxalwa o be a sa kitime a re baile. Yēna o bile a xola me ya ba # lesoxana la boxale marumong. Bo-'Matlala ke ba x tswalwa ka tlala e kxolo ya Makxekxethwane.

Maina a dikxadi tša mošatē ke bo-

1. Motlaupi. — Serētō sa xaxwē ke: „Moxale-mosadi.”
2. Mamakxōtla. — Sa xaxwē ke: „Moremadi.”
3. Mamošibodi. — Sa xaxwē ke: „Marumo.”
4. Mosima. — Sa xaxwē ke: „Moremadi.”
5. Mclatēla. — Sa xaxwē ke: „Kxōpā Kxōōpō.”
6. Ramaxalane. Sa xaxwē ke: „Napyadi.”

Maina a mangwē ke bo-Maxalane, Kongkong Mašupya, Makhōlō, Seperi, Podile, 'Mapodu le Mohure. Basadi ke bo-Hiōhlōnya, Kxēkē le Mankwana.

Maina a kamošatē a setšwētōpele.

1. Etlone : Yēna kxōsi.
2. Samuel : Rangivan'èaxē.

3. Charles: Rangwanéaxe wa xa-Seripa.
4. Alex le Caesar: Barwa ba rangwanéaxê Samuel.
5. Albert: Wa-rra wa xaxwê wa Ngwana ^{Malaniêla} ~~Matokeng~~.

6.

1. Kengine: Kxactšedi ya Kxoši tii-tii.
2. Alice le Emily: Ba xa-^{ramoxolo} rangwane wa xaxwê, Nkošilo.
3. Anna le Victoria: Ba xa-rangwane wa xaxwê Samuel.

SETLOXÔ SA BAKA-'MAMABOLO.

Re šia xo bolêla maaka xore ba xa-'Mamabolo ba tšwa kae-kae, xomme ba tšile neng-neng. Fêlla le xe xo sa tsebye menqwaxa, dikxwedi le mabaka, xo a tsebya xore ba xa-'Mamabolo ba tšwa Bokxalaka (Rhodesia) — ke Bakxalaka. Lebono lé ke setšhaba se sexolo sa tšwêlôpeke e makatšaxo. Sekxowa se tsene kaxae, xo nowa dikoti le mosexare. SCHRËSTI se tsene le kamošatê.

Rakxolo wa setšhaba se' sa Dikolobê le e

Seolwana sa mmataladi,

Sekxopa banna matôlo.

Monna yeo Seolwana e be e le senatla sa maatla a makatšaxo; monna wa xo se fêlêle motho pelo le xe xo ka reng xoba xa reng; wa bohlale byo fetišaxo bya batho ba

ba xaxwē kamoka, e a ~~fetwe~~ fit filwexo mphō ya temoxō e tletšexo. Mosadi wa xaxwē ke 'Mamabuduša-tšatšing. le yēna e be e le mokxeholo wa maatla e le ruri.— a' nyakile xo fetu monna wa xaxwē ka maatla.

Ba xa-'Mamabolo ba rile xe ba phumexile Bokxalaka ba thōma xo tla mono thokō ya Borwa. Xo' kxōlwa xore ke mehleng ya boxoloxolo mola Batho-ba-baso kamoka ba tšwēla kua thokō ya keboa, ba ntše ba leba thokō ya Borwa. Monna yeo Seolwana o' sepedišitse sethšaba sa xaxwē xabotse. Mothophō wa xaxwē ke „Skolobē.” Dikolobē ba pētša mengwaxa le mengwaxanyana ba ntše ba thēla le dinaxana, ba tla mono thokō ya Borwa.

Mokxalabye yeo a tšewa ke phiri xe ba le xōna mo leetong. Moka xe a hlōkēxa o' be a šetše a na le barwa ba seswaai (8). Banna ba sethšaba sa xaxwē ka bothšepexi ba seke ba hlanoxēla mohumaxadi wa bōna; ba mo xomarēla; ba seke ba lapišwa ke leētō la bōna. Fēēla ba be ba sa tsebe tii-tii mo ba yaxo xōna, ba be ba nore ba tla bōna mo xo dulēxaxo ba dula xōna. Taba yeta xo maētō le bana ke molekō. Bana ba Seolwana ba be ba saki ba banyenyane kudu kamaatla. Xothwe mo leetong la bōna Mokxeholo 'Mamabuduša o' be a rwele ba bane (4) ka seroti

o tee a mo peputše ka mohlana ka thari, ba bararo (3) ba sepela ka nnoši, a tšama a ba khutšiša. Xo kholwa xore moxolwane wa bōna ke yēna Kxoši ^{Maribe} ~~Mankweng~~. Yēna o bušitše setšaba xe ba le Byatladi

Ba tliba ba axa motse wa Sēepē. Ke leho no xe ka kopolo felwana fao ba rētana ka xo re: „Kolobē Mahlatši,

Mma Sēepē sa xo rēma.

Barwa ba Seolwana le bōna e bile batho ba abetšexo mmabō le papabō. Maatla a bōna xo re ke ditlou. Bohlale byōna xa re butele Moka xe ba fihla xa Sēepē e ba e le molokōnyana o fōkōlaxo kaxobane ba be ba le bana ba monna o tee fēla — Seolwana le baxabō.

Xo tloxa fao ba tlibe ba dula nokeng ya Lethšitēle. Felwana fao xo ne xo le botse kudu ka maatla. Mehlaka ya xōna e nonne le noka ya xōna e na le meetse a mabotsana a meswana. Xōna ba tloxa le seritō se rexo: „Kolobē Mahlatši Lethšitēle,

Mma Sēepē sa xo rēma.

Moka fao xa se ba dula xo ditang. Ke xe ba tloxa ba yo dula Thōtwē. Xo thōma xōna fao ba xa-'Mamabolo ba napa ba thōma xo tuma ka bohlale le maatla, tsebō le mafolofolo a bōna. Xe ba ya xa-Mongatane ke xe Mokxeholo 'Mamabuduša a šetše a hwile

Morwa wa xaxwē Mankweng I a tšea setulo sa boxoši.

Ke xe ba tloxa ba ya Byatladi. Dikolobē tša hwēša 'fase la

45
e,
3;
(Xo bušitše Kxoši Maribe pek.
Kxoši Mankweng I ke moratho
wa xaxwē.)

NB. Balobedu, baxa-Kxopa, baxa-Letsoalo, kamoka le merafenyana
o byaloka bo-Sekhōpō, ba be ba le seli se tee le Dikolobā. Ba
xa-'Mamaolo ke ba ya Byatladi ke xe dithšwana di phatlalatu.

K34/63

lebyatladi la xo nōna, la mabēle e le ruri. Ka hwētša e se
kxomo e le mohlōlo. Mafsi a xamēlwa ka dikxwaneng. Ba
be ba bika ba xo rata ruri. Mellwane ya naxa e boya ka
lehlaba le Seimēla ka thokō ya Bohlabatšatsi — e le
xōna mo ba bexo ba xomēlana le Makuoba. Ka thokō
ya Bodikēla ba ~~ka~~ kxoxana le Molēpō ka kua Molapong.
Ka Leboa ba amoxana le Dikxale. Ka thokō ya Borwa ba
xoma ka dithaba tša Mahufše.

Ke xe xo buša Kxoši Mankweng. Yēna byaloka
xa re šetše re boletše xa xo tšebene xabotše xore o tšwetšwe
kae, fēela se se tsebēxaxo ke xore o' belexilwe xōna ke
ba xa-'Mamabolo ba le mo leetong la xo tla mono Borwa.
Yēna xo a kxōlwa xore ke yo mongwē wa ba bexo ba
sepela ka nnoši xe ba le mo leetong.

Ke Kxoši Molēpō a kua xore ba xa-'Mamabolo
Seolwana-sekxopa-banna-matōlo-le-'Mamabudusa-tsatsi
ba axile kxautsi le yēna a napa a bitša madira a
xaxwē xo yo hlabana le bōna.

NTWA YA SEHLABA-MAKHURA.

Ntwa ye e rerilwe ke ba xa-Molēpō e sale peke, kaxora
'Mamabolo o' be a ba thopetše naxa ka thokō ya Bohlabēlar

Ke xōna Molēpō a itukišētšā xore a rakē 'Mamabolo, a mo rakēle' xaxabō Lethšitêlê. Molēpō o' be a sa kxwanlile e le ruri. Xa xo xopolwe xabotse leina la kxoši yeo. Banna ba xaxwī le bōna ba be ba le mafotofolo ntweny, ba thukhuthetšwe; ba rata xo lwa ntwā ya senna.

Baswana ba re, „taba xa e lale sefateng”. Dikolobē ba kwa xore Molēpō o fihlile, 'me o' rata xo ba phumaxanya. Yare ka xore bōna ba be ba na le masoxana-mmele, — bo-Makhudu-'a phutha-boxale le bo-Malesēla-mokxōbōkwane-wa-xo-ja-lexoko, ba re Molepo re tla hlakana. Dira tša kxobakangwa, marumō a fokwa, ba tšwa, Dikolobē.

Ba re ba sa tšwa motho a hlaba mokxoši a re: „Iiii...u, 'Mamabolo le Molēpō 'kxomo tše dithšupya di a lwa, re tla bōna ya xo fēnya nngwē.” Ka hwētšā xe ba tloxa eka xa se batho ke ditau; xe ba hlakana le motho eka ba ka dio mo kxêbêxanya, ba moja botala.

Erile xe ba lebantšē Molapong ba fihla Sehlabā-Makhara ba re le. ba xa-Molēpō kokwanka! Dikolobē tša ba swara, Masoxana, ba ba swarēla fase ba ba ~~xekēla~~ xêkēla e le ruri. Seripa sa bōna se se phetšexo sa thšaba, sa boēla xaē. Ka hwētšā bana ba Dikolobē ba sa ba xalala.

Ba xoma ba boa xaē. Ba re ba sa phula ka mmoto

3.9.9

K34/63

motho a hlaba mokxolokwane xapè, a re: Axeeee.... Le a ba
bôna naa? Ke ba xa-'Mamabolo-Seolwana.sekxopa.hanna
matôlo-le-'Mamabuduša-tšatsing,

Mmôna-dira-tšav-bošexo,

A hloke le xo sêba wabô."

Ba tsênêla mošatê, ba ba rêtav, ba ba tlakêla. Ya ba lethabô
le lexolo, batho kanickwa ba thakxala.

Ke lehono ba xa-Mictêpô xa ba kxatšô ka polayô
yôna yela ya Sehlabu-Makhura. Lehlôyônyana lôna le sale
xôna, moka setšwêlôpele se a le pipêtsa.

Byale Dikolobê di be di sena selô seo se ba
thswenyaxo. Ba be ba dutšê ba ile phêrêrê. Mapono (Zulus)
a no tšwêla botšwêlô. Batho bao boxale bya bôna e be e
le mollo ruri. Xo be xo se motho e a ka ba êmêlaxo. Ba be ba
swana: dikôtsê tšê dikxolo; marumô a ~~me~~ mefeng e
mekopana empa boxale byo boxolo bya xo loutšwa kaxohle.
Ka êna ba be ba kxôna xo hlaba le xo ripa.

Batho bao ba be ba apara maditsi mo difakeng
le manôtlong, le matšôbyana mo dinokeng. Motho wa
xôna xe a sepela motho a ka re kxane c' a fofa.
Lebelô la bôna xo re ke dipêkwa. Xa xo motho, a lekitexo

xore a ka lwa le bōna. Mahlō a bōna a tuka mello byalo ka a tau — ka nnete ba be ba le tšōna ditau.

Ba xa-'Mamabolo ba lekile xo fēla ba thšabēla ka matšing a maxolo, fēla ba ba bōna xore xa xo thuše. A ba hlahla Mapono! Motho xe a na le ngwana wa xo lla, batho ba be ba mo thšaba xomme a utama xaxaxwē a nnoši. Bosexo batho ba thšaba ka maxaē ba thšabēla dithabeng le masoding.

Ruri Mapono a kile a hloriša batho. Ka tšatši le lengwē a tšwēla a re xo swara batho, a ba xēbēla e le ruri. Mosadi yo mongwē — Mmaxo-Molobē — a tšea mala a batho ba xo hwa a itatēša ka ōna, a ithšēla ka madi, a itahlēla a peputše ngwana kamohlana xōna xare xa batho ba bolailwexo. Mapono xe a tšya boa xapē a no hwētša elka batho bao ba hwile kamoka. Erile yo mongwē a tšwēla moraxo a lemoxa xore mosadi yeo o sa ōna. Ke xe a re ka sexaxabō: „Banna motho šo o sa phela”. Ba bangwē ba re: „Ai, mo lesē, monna! O re o tla šala a dirang a nnoši”. Lepono lela' la swele ke xe le hlaba mosadi yola mo loxetleng ka kerumō. Mosadi a tsoxa a re: „Mpolaelē ruri!” Ke xe ba bangwē ba napile ba mo kxakema xomme a hoxēla mosadi yeo. Mokxekolo yeo o' satšo hwa xōna byalo-byalo. Fēla o be a kxekotše e le ruri:

Ke xe ba xa-'Mamabolo ba thšaba ka motse kamoka,

ba yo dula felo mo ba rexo ke Kxwara. Naxa yé e na le
makwara kudu. Mo le xe ba dutše dipelo tša bōna di be di
sa we. Ba be ba fela ba xopola:-

Byatladi bya Mmemorēla wa inahlatsi,

Bo ana ~~ata~~ Dikolobē.

Xo ja ba be ba ja, xo nwa ba nwa. Mafsi a xo lehana le
a Byatladi oina ba be ba sa a bone.

Prile ka moraxo xe xo kwala xore Mapono xa
a sale xōna le xōna xa a sa kwala le ka mothšethša, ke
xe ba xa'-Mamabolo ba re „mašopeng xo a beelwa — ba
boela Byatladi. Ba hwétša raxa e sa nabile, 'Kxomo
tša fula byang tša khora, mafsi ya sebē mafsi xapē.
Dirōkōlō tša tsošološwa, nyōba ya sebē nyōba, ^{leleka} tefela ya
sebē lefela. Batho ba thakxala ba re phēhlehē!

Lefase ke nama ya makhura, le a tena. Ba
xa-'Mamabolo ba tennwē ke Lebyatladi, ba floxa ba yo
dula xa-Rakopi. Felwana fa' e be e se madulō a
letlilexo. Ke sekoti sa moedi. Ba fo kxahlwa ke meetse
le mehlaka ya noka ya:-

Mphoxodiba molētsane,

Noka ya kxahlwa'a Maite.

Morōxō ōna ba be ba sa o lle le xe xo le byalo.

Etse byalo ba be ba napa ba batamêla thokô ya Dikxale ka Bohlabêla. Kxošî Dikxale le yêna xe a lemoxa taba ye, a kwa xore 'Mamabolo o' axile ka-xa-Rakopi, a bôna xore naxa ya xaxwê' e hutiseditswe; a lemoxa xore kamosô ba o' tla napa a batamêla, a ba a fihla le mo a sa ratexo. Ke xe a itukišêtsa xo ja xo mo rakêla xaxabô, Byatladi.

NTWA YA 'MIDIBIDI.

Dikxale a itukiša ka sepiring. A nyaka dilô kamoka tša xo hlabana ntwa, a re tu. 'Mamabo-'a-betswalô yêna a sekê a tseba setô. A no re kxane ke molaô mo xohle. Fêela madira a xaxwê ôna a be a no dula a lokile kaxobane a sa tsebe se kaxo xo mo hlaxêla ka 'tšatši le lengwê. Dikxale yêna a re xo loka a napa a batamêla.

Èrile ka 'tšatši le lengwê xe ba xa-'Mamabolo ba sa ja, ba sa nwa, ba bôna madira a xa-Dikxale a ba akometše ka fase. belwala le xôna mo momohla ono xo axilexo bo-Raphela-a-Motau le bo-Schlapêlô-sa-Mošexa. Kxoweng ka molaô wa sesotho, xe xo axiwi, fêela rena re nakatšwa ke sa se dirwaxo ke batho ba lehono. Ana ke sôna Sekxowa na?

Bo-Lekau-la-Mmatêka le bo-hesibe ke re ba tšwa oa fadimexike. Ba xarotše difahlêxô e le ruri, ba nthisitše

mariri byaloka tau. Na xo tsebye xore na ba xa-Dikxale e be e le batho ba babyang. Na se ba leka le xore ba ka swarêlêla byaloka ka ba xa-Molêpô. Ba rile xo bôna Dikolobê di batamêla ba hlanola dinaō, tsepu tša tsêna fase. Thaka ya masoxana ya ba raka xomme xe ba fihla 'Midibidi ya ba swara.

Ba re xo ba ba ba xeketlile ba ba ba swara le kxoši ya bôna. Yêna a rapêla a re: „Morêna 'Mamabolo letlalô la môtho xa le bapolwe fase. Ke lahlike, nka se sa boêlêtsa.” Fêêla yêna ba seke ba mmolaya, ba mo lesa a Hon

Bo-Lekau le bo-Lesibe ba boya xaê. Xo tloxa fao Dikxale xa se a leka xore a ka lwa le 'Mamabolo. Momohla wono ke bakxotse ba baxulo. 'Mamabolo o' tšere mosadi xôna — mmaxo-Makexeng le mmaxo-Mankweng ke bo-Ngwana-Dikxale. Le Makexeng 'rangwane wa Dikxoši o tšere Ngwana-Dikxale.

Byale xe nke ba kxalê ba be ba swana le lena ba lehono, nkabe re le botšâ xore ba tloxe neng ka xa-Rakopi. Fêêla ba tloxe ba namêla mmoto ba tlo duka Mafarane. Mo ba be ba ithekxile ka thaba ya Hwiti, ba fêla ba e rêta, ba re:

„Namêla thaba ya Hwiti 0 bônê.

Na kwa Lehwiti le duma,

Thaba ya Kxatla e tsoxetšwe.”

Naxa e be e sa letšê. Banna ba tšwa masolô ba yo tsoa diphôôfôlo kakua ntlô xa thaba ya Mahufšwe. Ba ooye ba rwaleletšê dinama tša diphôôfôlo — dipela, diputi, dihlôlo, mebutla le diphôôfôlwana tšê dingwê tša naxa. Ka hwêtsa ka xabô-Lodi ebile e se mekxopa e le kotsi. Bo-Moxori, basoxi ba manaxa, ba sa hlokwe morimo moriting.

Mo Mafarane ba xa-Mamabolo ba be ba hlabilwe ke phekô. Mmoto woo xa o' fiši kudu selemô, fêêla marexa a xôna a tônia xo fetiša tekanyô. Ke xe ba le fao xe phiri e ba tšêêla Kxoši Mankweng I. Ba mo fihlile xôna kamo ba rexo ke ^{Monyakxeng Lenono} ~~Sexwêtyano~~ ke ~~lehona~~ ba xa-Mamabolo-Seolwana-sa-nmatahadi ba sa bolokêla ^{Sexwêtyane} ~~kaxôna~~.

Kxoši Mankweng I o' latetšwe boxošing ke morwa wa xaxwê, Nkošilo. Ke xe ba tloxa ba yo dula Sebokhung. Kxoši Nkošilo o' bile kxoši ya mahlatse kudu. Ke xo buša yêna ^{xa} ~~xwa~~ se ~~xa~~ xaka xa kwala mabothata a dintwa ~~xa~~ xoba mahloko a malwetš. Xo be xo le mothakxalô fêêla.

Masoxana ba nape ba xape dikxomo ba di iše kua thabaneng ya xa-Ngwana-Kxoši. Ba re xe ba boya

K34/63

399

xaè, *Wa hwêtsa dikxomo di dio xatalala* ^{lebelô} ka ~~tebêto~~, di
šiana. Xe batho ba bolêla ka mekatô ya dikxomo, ba
ra xôna mohlw xo le byalo.

Maxomo kamoka a be a šwa ke pholo ya
mošatê e khulong, leina la yôna ba re ke Mmapitsi. E
re xe e fihla xaè ba thome xo e rêta, ba re:

Mmapitsi 'a bo-Lekômêtsa,
Tsutsumêtsa ya xo hlabu,
'Naka e betlilwe ke mong 'a yôna,
Mmaxo-Madimêtsa.

Mmapitsi, ba reng ba re xe 0 tloxa
Ba xo swara ka dithsela,
Ba re kxane 0 ka se tloxe,
Ešere xo tloxa ke xo thsela.

Eka ke lepara-thšimamô-ya-motho,
Xe dingaka di Xê bôna di a sêxa,
Di re na nka 0 kitima 0 se na motho,
0 pharihla 0 le tee ba Xê sêxa:

Kxosi Alkôšilo o' Alokexile xôna xe ba le moo.
0 bolokilwe xo barabô. Seritô sa xaxwê se sa xopolwa.

Alkošilo -la- Mamohloume,
 Se bolaye motho ke a tšōša,
 ke hlaba ka mōbōla a mahwibidu.

O rile xo hloxa Kxosi Sehlomla, moratho wa xaxwē, a tšea setulō sa boxōši. Ba xa-'Mamabolo ke xe ba tloxa ba yu dula xa-Lethapha-meetse.

LENTŠU LA MODIMO LE TSĒNA SETHŠABENG.

Lentsū la Modimo le tseme sethšabeng sa xa-'Mamabolo xe ba dutše Sebokhung, ba bušwa ke Kxosi Mkošilo. Masoxanaⁿ a ile a tloxa xo yo somēla dithunya kua Borwa. Babangwē ba bōna e be e le bo-Kamēla Raphela le bo-Mamadimo 'Mamabolo. Masoxana ao a boile a swere dilō tše pedi, sethunya le puku ya Lentsū la Modimo.

Kamēla Raphela a tsēna Sekolobeng le tsōna tšea tše pedi. Ba xa-'Mamabolo ba tloxa ba amoxela sethunya, fēela puku yōna ba e xana ruri-ruri, ba re: „Raphela, le no hwētša dilō tša Makxowa la di šubathēla le sa tsebe mokxowa wa tsōna.” Morwa Raphela yōna xa a ka a lapa xo bolēla Lentsū phatlalatšeng.

Batho ba bangwē ba ya xo thelētša maxang a puku ya xaxwē ye ntšwa. Mo bathong bao xa tla

le bo-Sehlapêlo. Bôna ya napa ya ba tsêna mexopolong
xomme kamotaxo xe baruti ba fihlile, ba ba ba
^{kôlobêtšwa}
~~kotobatsa~~. Bao ke bo-mokxalabyê Josias Sehlapêlo.

Kamêla ka noši o' theile phuthêxô ya
Donhill, Monywaneng, xomme Sehlapêlo a thea ya
Thune, Sehloka. Ba xa-Seolwana xe ba bôna tšeo
ba tuka boxale, ba rata xo raka Raphaela le
Sehlapêlo sethšabeng. Fêela xa xo tsebye selô se se
timilexo boxale byoo.

Mamadimo 'Mamabolo le yêna a re ke
fihlile. Howa, dinatla tšeo tša xoêlêša Lentšu
mapattelong xomme diphuthêxô tša xola ka mokxwa
o makatšaxo. Fêela ba ka boxošing bôna ba se kê
ba le amoxêla, ba re: „Xo kôlobêtšwa, batho ba lešwa
mabyôkô a batho ba hwilexo.”

Ke xe xo fihla moruti wa lethôsa, leina
la xaxwê ba re ke Mphamba. Yêna ka tsebô ya
xaxwê ya boruti a rôba dipelo tša batho ba bantši.
A dula Donhill, Monywaneng, xomme xa ba xa hlomiwa
sekôlo xôna. Batho ba ithuta xo bala le xo ngwala.
Moruti yêna a fêla a sepela le mafase a tikoloxong
a hlôma diphuthêxô kua le kua.

Kamoraxó xa xaxwé xo tšile Moruti Casa. le yéna a tšwa Thoseng. le yéna o lekile ka maatla xo tšwêtsá mošomó wa Modimo pele. O rile xo tloxa xa tša Moruti Ndolo, le yéna a le lethōsa. Xo tloxa xa xaxwé tša tša Moruti Finca a tšwa Thoseng le yéna. Lehono sebakeng sa xaxwé ko Moruti W. Letswalō. Yéna ke motho wa seXaxešo. le yéna o' sa swere tsela yéna yela ya xo phulwa ke Kamēla Raphela.

Sehlapêlō yéna o' rile xo tloxa a ya Byatladi, a thea phuthêxō xōna. Ke mababeng a Moruti Mphamba, Sekōlō le sōna sa hlōngwa xomme moruti a romēla barutišī ba tšwang xaxabō, Thoseng. Ke bo-Skōsana le bo-Nkoko. Kamoraxo a (Sehlapêlō) tloxa a yo thea phuthêxō xa-Rakopi. Xo tloxa fao a thea phuthêxō kaxaē y xa Makwēla, Mafarane. le lethono, le xe kērēkē e axilwe, xo sa bolēlwa „kērēkē ya xa-Makwēla.

Diphuthêxō tšeo kamoka e be e le tša kērēkē ya „Free Church of Scotland.” Kamoraxo le baruti ba dikērēkē tše dingwē ba thomile diphuthêxō tša bōna. Moruti Knothe a thea phuthêxō ya kērēkē ya „Berlin” motseng wa Mphōmē. Ba „Anglican” le bōna ba thea diphuthêxō tšwarē, Sexope le Spitzkop. Ba „Five Mission” le ba

n'zion" ba thea tsā bōna Thabakxōnē. Ba „Congregational”
ba thea ya bōna Donhill.

Momohla wono sethšaba kamoka se amoxetše
Sekrēstē. Ešita le bōna ba kamošate' ba tsene dikerekeng,
ba kōlōbeditswe. Makexeng Samuel 'Mamabolo, 'rangwane
wa dikxoši, o kōlōbeditswe ke Moruti Finea kerekeng
ya Thune ka ngwaxa wa 1930. Mohumaxadi wa kxoši
xa a hlokwe kerekeng kamehla.

TLALA YA MAKXĒKXĒTHWANE.

Sethšaba sa xa-'Mamabolo se ile sa #nyak'o
fētšwa ke tlala ye kxolo xe ba dutše xa-Lethapharmetsa.
Dira di hlapa-hlapiša sethšaba; bolwetši le byōna bo
tsēnthša tseya kaxaē; fēēla tlala e sehloxo, e bōnthša
motho tša bošiwana, xomme e leša motho le mafapoxa
a bana. Ke tsōna tšeo di bonwešo ke sethšaba se' sa
Diklobē. Motseng diferō tša tswalēlwa, batho ba palakana.

Tlala yeo e ile ya tsēna ka mokxwa o
makatšaxo. Pula e be e nele ka thswanēlō, batho ba
lemile xabotse, xo bile xo se selō se belaētšaxo. Batho ba
be ba bolaitle mabēlē e le runi. Tsā ya wōna re tla
se le botšē le ya kae?

Ke re le botša xore thekišō e a phuma le hwētša eka re bolēla dišele. Mauba a no re tšwēlélē! Batho bao e be e le ~~bomankisi~~ barekišī-bomakxōnē. Ba be ba rekiša matsoku a xo tlōla, máxoxō a xo ala, dinti tša xo loxwa le tša lebabī, dithēbō tša xo šilēla xodimo, dipatō tša xo fola mabēlē le tša xo bata dintlō, dinama tša dipela — tša xo butšwa le tša xo sebutšwe le dilwana-lwana.

Batho ba ile xe ba tla lesa xo rēka dinamā, Mmaxo-Šilwane a rēka pela, a e a pea. U rile xe a re ke fetola nama ke thšēla letswaai, a hwētša pela e phela ka pitšeng. Ke xe a tšea pela yela ka pitša, a lahla kakua mokxotheng. Xo tloxa fao xa xo yo a rekilexo nama Maubeng.

Ngwaxa o rile xe o ya pele batho ba hwētša xore Mauba a ba phumile e le ruri. Batho ba šetše ba hlōka le mabējana a xo tlatša sefaxō. Mauba le wōna a bōna xore xa xo sana selō, a thōma xo se sa tla. Fēēla mabēlē mašemong, lexaba U a bōna! — Nthso-ntho ruri. Moka ye thšēhlana hlala ya re ke tsene, le tla ntirang.

Setšaba sa 'Mamabolo 'a Seolwana sa mmataladi,
 Sekxopa banna matlō,
 Le 'Mamabuduša tšatšing.
 'Kolobē Mahlatši lethšitēlē,

Mma- Seepè sa xo rēma;
 Bana ba boyane Byatladi boana Dikolobē,
 ba Mmamorola wa Mahlatsi,
 Bana ba tšwaxo Lethšitšele. —

ba lekile ka maatta xo lwa le tlala yeo, fēela tlala
 e be e sa romelētšā tlalana, e be e tlile ka nnoši
 ka nama. Tlala yoo e ba lešitše le tša xo se lowe.

Xe dikxosi le setšaba kamoaka ba sa xakanexile
 ditsēbē di eme le hlōxō, ke xe monna wa Lekxowa a
 tšwela botšwelo a rwele mabēle a matwibidu ka koloi.
 Leina la xaxwe xa le sa tsebya, fēela baxa- 'Mamabolo
 ba be ba mmitsa „MAKXÊKXÊTHWANE”. Le leho no tlala
 yōna yela ba e bitša „Tlala ya MAKXÊKXÊTHWANE,”
 kaxobane pholoxonyana e bilexo xōna ke ka lebaka la xaxwe

Le xe xo le byalo o' be a tšura xēē! Le yōna
 o be a bone xore batho ba xakanexile. Lekōhōkō la
 mabēle le bitša pōndō e khwibidu (1). Fēela ba ba baxa
 ba na le tšōna ba dio a baka. Moka xa se tšūse se
 Batho ba kamošatē bōna ba pholoxa.

Batho ba thōma xo ja matswa a xo kxokēla
 dikxomo, dithari tša xo pepula bana le masōtō a ditsiba.
 Le a sēxa, xo byalo ruri! Batho ba batho ba thēlētša pa

K34/ 63

Le xopola xore motho a ka napa a phela ka xo sôhla mokxopa
a metsâ mare? Baswana ba re: „Tlala e nthšitše noxa moleteng.“

Xa thôma tša masetla-pelo byalo. Batho ba rekisâ bana,
Mokxekolo a nape a reke sephuthana sa mabejana ka
morikhihla wa mošimane. Momohla wono motho xa a rekwe
saka ya mabelê yêna e rêkwa ka pudi fêela. Ngwana o be
a no re „ke tla no bôna xe bo selê ke sa dula le batswani ba ka.“

Kxoši le yêna, a re ka xo tsiêlêxa, a tšea banna
a ra romêla mmušong Polokwane. Batho ba mmušo, ka xo
kxaoxa pelo, ba fa banna bale ba batho maxôbê. Ba bangwê
ba re xo ja ba phaxoxa, e sere ba bangwê ba re ^{xo} ja ba
tlala dimpa ba hwa. Batho ba be ba šitêxa byaloka dikxomo.
Tlala, Aai! Ešita motho a hlwa letšatsi a sese a ngwalha
a nape a šitwe ke xo êma fase!

Le xe tlala e be e tsene, mabelê mašemong e be e
šetšê e le mohlaxolô. Motho o be a re xe a ya mašemong xo
hlaxola, a tšee pitša le mollô xore a hlwe a hlaxola a ^{apeile} ~~apite~~
morôxô. A leme a khutša a ja ôna..

Mabelê a butšwa, tlala ya feta. Ditaba tša xe
batho ba thôma xo ja boxôbê xa di fele. Monna yo mongwê
yêna a fihla Matlalwê, Haenertsburg, a hwêtsâ maphodisa a
apea boxôbê. Yêna a re xo bôna boxôbê a wa fase, a hwa.

Xo kxōlwa xore monna yeo o' be a feditse sebaka se setelele a sa bone boxōbē, xape? o' be a se na thšepō ya xore boxōbē bo be bo sale xōna mo lefaseng.

Yo mongwē yēna a re mohla a thōmaxo xo hwētšā sesola sa boxōbē, a manella makako a lahla, a re: „Boxōbē, o be o re lahlile, byale le nna ke sa Xo lahla.” Motho a ka re ke bošilo e se re ^{kannete} ~~tra~~ boxōbē bo be bo lahlile batho.

Tlala ye nngwē e kile ya ba xōna ka ngwaxa wa 1930. Moka yōna batho ba kxōnnē xo e fēnya. Batho ba thušitšwe ke xo rēka maupi mabenkeleng. Ka 'baka leo ba e bitšav „Tlala ya pampiri.”

Tlala ya „Makxêkxêthwane” e rile xo feta ba xa-“Mamabolo ba tloxa ba yo dula Makxwadibeng. Ke lehona ba sale xōna. Felwana fao xo botse kudu. Ba ithekxile ka thabana; ba dutšē maxareng a dinoka ^{tsō} ~~so~~ pedi, Modutšwe le Selēma.

Xo ntwa ya Mabusa le Maesemane ya 1899-1900 o thoma ke xe ba serše ba dutšē xōna fa Kxōši Mankwengū o belexetšwe xōna. Ntwa yeo bakxalakyē ba e anēxa ka mokxwa wo ba e bonexa. Xo bolēlwa bo-Beiri le bo-Dibet

(General Baird and Joubert). Ba re Beiri o be a sepela le letobenyana mo xohle mo a yaxo. Xa se tsebexa taba yeo xe e le thêrêšô, moxongwê ba be ba bôna lerole la dipêrê.

Banna ba tšwa le yêna Kxoši Sehlo-mola ka noši, ba yo hula Maburu a bexo a hlomile madulwana kakua Senyakanane. Ba boya ba rwele-dikobô-tša diphususu, ba xapa dinku le ka dipudi. Xa kxôlwa-xore xo be xo na le bo-radipolase xôna kakua. Xe ba fihla Byatladi ba hwêšša Dikolobê tše dingwê tšeo di boetšexo xôna. Ba nthšêtša batho ba kamošatê dipudi tše dintši.

Ka tšwa ye Kxolo ya 1914-1918, banna ba bantši ba setššaba ba ile ba romêlwa Fora xo thušša xôna. Tša bôna le lehono di sa laodišwa. Ke mošomo o-moxolo woo ba o dirilexo xôna. Re ka se o-laodiše fa.

Kxoši Sehlo-mola o pedišane le setššaba sa xaxwê xabotse. A hlôkêxa ka ngwaxa wa 1925. Ba mmolokile xo ba xabô, Sexwetyane. Le lehono ba sa mo rêta, ba re:

Sehlo-mola motho lepêka,

Phapa ya seripa-sexolo Tubuki

Ya Ngwana-Ngwêšša wa Mokxohlwa;

Tubuki xa se itti ke a bolaya,

Ba maswena ke ba lôkêla dingalô;

→ Mmasê le mosadi wa xaxwê
ba bolokile xôna.

Ke ra bo-Mmapitša 'a Tsomele.
 'Musi ke Tlou Sehlo-mola,
 'Nyane ke Kxwadi morwa Mmathšaka;
 Ke yena a tsebaxo difeko tša naxa.

Kxoši e bitša xabedi ke araba,
 Ya re: „Thate wee!”
 Ka re: „Thobela Morena!”
 Ya re: „Xa se Xo biletše xo ja dijō,
 Ke re tšeiša dira le molapō,
 Kxaxeng la maxala 'a madibeng,
 Kxaxeng la maxala 'a serokolong,
 Xobane mphaxō wa dira ke meetse,
 Xore e a naxo ta le patšē a tšame a fola!”

Mokxwathō wo diphatša,
 Thōka Mphenye wa hlōxō - kxolo,
 Kxomara ya bo-Mokata.
 Thōka ya lefētša-basadi-ba-xa-kxwadi,
 O ka re O bolaya batho wa Kxētha,
 Wa se fētšē bana le bomabā?
 Ngwana wa kxoši ke wa ngaka

Ngwana wa Kxōši ^{no} a tla busa
A rake a hlakē pele.

Eka ke lepara-thšimamō-ya-motho,
Xe dingaka di mmōna di a sēxa;
Bo-hlōxwana-ya-mmea-xobe ba re:
„Na nka O nnoši le batho ba xo thušitše?”
„N'a re malōba O llē tša xa-Lekxōthwana,”
„Iva re maabane O llē tša xa-Serebane sa xa wa Kxōmō.”

Nōxa ya thaba ya xa-Serala-mokōpa,
Mokōpa wa morwedi wa Selemēla sa Rangwako,
Mokōpa buša hlōxō Mamangwane,
Mokōpa lenōnya le anywa Battadi,
Lenkxa-pela maditēla

Bopedi xa ^{ra-se-nkxe} R ~~rasentse~~ ke a fona
Thaba ye telele O file Maxašwa 'a Letswalō,
Xo la Sehlakane ke abēla Malemēla;
La Kotokoto O le file Tswinyane 'a Molapo,
O le file Tswinyane ya Bokxalaka.

BOLWETŠI BYA ŠEPHANEŠE.

Re šetše re hlalositše ^{hala} kario ~~ka~~ ya Makxekxêthwane e ilexo ya thswenya sethšaba sa xa² Mamabolo. Dintwa le tšona ba di lwele. Aowa, thsenyaxalêlô e bile xôna, fêela xa se ya ba mahloko a xo iša kae. Bolwetši bo ile bya tšwêla, xomme bya fêtsa sethšaba se' kudu kamaatla.

Xo rile ka ngwaxa wa 1914, banna ba tšewa ba išwa ntweng Fora. Mafelelong a ngwaxa wa 1918 ntwana ya fêla xomme ba boya xaê. Xo bile byalo eka ba hile le bolwetši. Mathomong a ngwaxa wa 1919 batho ba swarwa ke bolwetši-tsoko. Tša byôna re tla di kwa!

Motho o be a no belaêla ka:

- (a) Madiitšane le mohlakxamêlô.
- (b) Mahlô a ediša mexôkxô (dikeledi).
- (c) Thswimila le mphikêla dinkong.
- (d) Xo ethimula.
- (e) Hlôxô ye remaxo ka mokxwa o makatšaxo.
- (f) Xo swarwa ke moxau.
- (g) Xo se nyakê xo ja selô.

mathomong.

- (h) Dithô kamoka le mokôkôtlô di ba bohloko.
- (i) Bohloko bya hlôxô bo tšwêla pelê.
- (j) Mimele o fiša kudu-kudu.

dk) Xo betha xa pelo... xa sa phakisi.

d), Leleme le xaloxa mmala.

om) Motho o xohlola sehubana ^{se} sethatanyana.

Tšona tšeo xe di swere motho kamoka xa a tsoxe fase.

Fēela taba ya xo makatša, bolwetsi byoo bo be bo swara motho ka xo phakiša, xapē bo phētha mošomō wa byōna kapela-pela. Xe bo ka swara motho a hlwa matsatši a mararo, ke moka o' pholoxile. Fēela motho wa byōna o be, a sa phele-phele ruri. Bolwetsi byo ba sa bo bolēla ka xore ke „Bolwetsi bya Sephanešē.” Bo-radipolase ba bo bitša „Drie-dag.”

Bya tsēna Sekolobeng xōna xe xo buša Kxōši Sehlomola. Seo se ilexo sa lemoxa ka xa byōna ke xore bo be bo rata metse ya kxalē ya xo kxobokana. Batho ba ba bexo ba dutše merakeng (metse e mefša) bōna ba pholoxa kaxonyane. Ba xa-Sehlapēlō ke xe ba sa thōma xo dula ka xa-Rakopi. Aowa, bōna ba no hwa lehu la batho.

Bya tsēna Dikolobē bya di xaxatla; Bya tsēna Ditau, bo-Raphela, bo-Motad le bo Thabana, bya di xatakēla fase; bya tsēna Ditlou, bo-Kxatlē, bo-Makxobathē-'a-Male-xoko, bo-Makwēla-xo-lemā'a-Hou, bo-Maponya-'a-sexodī, tšōna bya di phšatlaxanya; bya tsēna Dikxomo, bo-Letswala-'Matau, bo-Modiba, bya di fēela ruri-ruri. Bya ya

le melokō ka melokō byalo; bya bya phumaxanya sethšaba,
diferō tše dingwē tša tswalālēlwa ruri.

Ke se mmaxo-mongwadi yō a šoma Matlalwē
(Huenertsburg) xa Komosasa Nthapeleng. Mokxekolo a
kwa xore o a lwala xomme a ya se mo hlōla. Xe a
fihla a botša Nthapeleng xore o tšile se mmōna. A hwētša
eo mo swaretše fase le ruri. Makxowa a sa mo eme
kamo se yaxo phefō. Maphodisa a botša mokxekolo
xore motho yo ba mo file kudu dihlang xomme di
mo tladitše dimpa.

Mokxekolo a re se Nthapeleng: „Ngwana yo
waka ke tloxa naē.” Nthapeleng a re: „Xa O bone xore
motho yo o sa lwala kudu na? O tla re se kwa tseleng
wa reng?” Mokxekolo ka se tšala pelo a re: „Modimo
o xōna, le xōna mo a ka no hwa.” Nthapeleng a re
„Aretse, O ka no dira seo O bōnaxo O ka kxōna.

Xe ba mo file diwana a llē, mokxekolo a
tloxa naē. Xe ba le tseleng a thōma se xofa. Mokxekolo
wa batho a no ya a mo hlōlēla, xomme a mo etētša
xabetse. Aowa, ba ba ba fihla xa rangwane wa
xaxwē, Lota 'Mamabolo.

Ba re se fihla ba mo ritēla boxōbē bya

motēpa, a ^{Kxaphola} ~~txapala~~ byōna. Mantšeboya a etiša a tšere maxang nabō. Ya napa ya ba xe a pholoxile. 'Tšatši le lengwē le le lengwē, mantšeboya le xosasa, ba ka-Nthapeleng ba romet mo romēla mafsi le marōthō. Aowa, a fola a boēla mošomong wa xaxwē.

Dingaka di be di le xōna, fēla xa di a ka tša thuša selō. Xo tloxile xo hwa tšōna pele. Batho ba xo hlōkēla bontši bya bōna bo be bo sa bolelwe. Lapeng le tee xo be xo bolokwa batho ba babedi, ba bararo. Sethšaba sa fēla e le ruri. Bolwetši byo bo kalo xa se bya ka bya ba xōna, ebile bya mathōmō le mafelēlō.

new
of

Kxoši Sehlemola o rile xo hlōkēxa xwa šala xo nyakēxa kxoši ya xo tšea setulō sa xaxwē. "Šakō la hlōka thōbēla ke mojanō." Morwa wa xaxwē, Mankweng II, o be a sale seholong, le xōna o' be a sa xola. Rangwane wa xaxwē, Samuel Makxeng, o bile a mo swaretše boxoši xo fihla nakō ya xaxwē xe e fihlile ya xore a ka buša sethšaba. Kxoši Ethlone Mankweng 'Mamabolo o' beilwe boxoši ka 1931.

Mokete wa xe a bewa boxoši xa se wa ka wa bōnwa sethšabeng kamoka. Dilō tše kxolo tše bilexo xōna se-di:
(a) Ba hlabile dikxomo tše tharo le dipudi le dintku le dikxoxo

tše dintši. Xo na le dijō tša Sekxowa tša mehuta-huta mabyalwa e le a mantši. Dintona kamoka di bo rwele.

(b) Bana ba dikōlō ba be ba apere xo swana kamoka.

(c) Dikopo tša dinaka di le tharo:

1. Sa Masiona.

2. Sa Mmasealama.

3. Le sa xo tšwa Thswanê (Pretoria).

(d) Dinaka tša Sesotho di le pedi:

1. Ba xaē (xa 'mamabolo).

2. Le ba xa-Mohlorwa.

(e) Ke biditšwe le bahlomphegi ba bantši:

1. Komosasa ya Polokwane (Pietersburg).

2. Baruti ba dikērēkō kamoka (Makxowa le Basotho).

3. Magoši a dithšaba tše kraufsi kamoka.

4. Bo-radipolasa ba kraufsi kamoka.

(f) Maphodisa a Kxōtsō a le mane. (4)

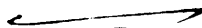
(g) Merērō kamoka ya dirwa lepatlelong:

Mokete woo o bile botse kudu. Xe batho ba
mo rēta ba fēla ba re:

Mankweng ka mohla wa xo fēla.

Nthso ke xoxoxile.

'Kxomo tša bo-Maribe le Māšilo.

KXŌRŌ YA KXALĒ YA MAFARANE LE MEKXWA YA JŌNA.

Kxalē motse wa Mafarane o' be o' na le kxōrō ye kxolo ya dibēsō tše tharo, sa banna, sa masoxana le sa bašimanyana. Mo kxorong xo be xo dulwa ka molaō. Mošimane yo mongwê le yo mongwê a na le madulō a xaxwê. Masoxana le ōna byalo. Banna le bōna ba bušwa ke molaō woo. Xe motho yo mongwê a be a se xōna kxorong, xo be xo tsebēxa kapela xore ke mang, le xōna mabaka a nyakišišwa xore ke ka 'baka lang xe a se xōna.

Kxōrō e be e na le masōrō a mantši. Mohlomong lebaka e be e le xore xe manaba a tšwetše, batho ba kxōnē xo thšaba ^{xoba} xo tšwa kapela. Masōrō ao kamoka a be a na le maina, lesōrō la Dikolobē, la Ditau, la Dikxomo, la Dikwēna, la Diphuti le a mangwe byalo-byalo. Xo be xo se monna e a ka xakwaxo ike lesōrō la xabō.

Mo kxorong xo be xo na le molaō wo reto „banna le masoxana le bašimane ba dulē xōna kamehla, xosasa le mantšeboya. Mošimane o be a sa dumelelwe xo dula kaxaē kaxore e ka ba „makxatho.” Kaxaē xo dula basadi le banenyana. Mosexare moxongwê banna ba ya xo tsoma, bašimane bōna ba ya xo diša dikxomo. Dinōnyana tšeo ba di bolayaxo di fiwa banna kxorong.

Taba ye e kilexo ya hlaxa xōna mo kxorong šé.

Mošimane yo mongwê wa xo hlōka tsêbê ya xo kwa, le hlōka ya xo anaxana ditaba, o' be a le xōna. Yēna a bolēla kxorong xore o bone letsika la mebala-bala. Banna ka xo nyaka ko bōna letsika leo, ba tloka ka letšatši le lengwê xo ya le bōna. Xe ba fihla ba hwētša e le pitsi ya naxa, e bile e bodile. Xe ba mmotšiša xore o e bone neng, a ba botša xore ke selakanyana. Banna ba mo laya xore xe a hweditše selō se hwile, o swanetše xo se khupētša ka mašaša xomme a yo bitša banna.

Ka 'tšatši le lengwê Pakwê —ke leina la xaxwê a hwētša mothsara, nōnyana, o hwile. Ke xe a o pšpētša ka mašaša xomme a botša banna kxorong niantšeboya. Kamosi la tloka ba lokile xo bōna le xo bua selō se hwilexo. Papaxo-Pakwê a swere selēpē, a bile a na le sešu sa mollō. Xe ba fihlile ba khupolotše xomme ba hweditše nōnyana, ba mo laya xore xe e se selō se sexolo o' swanetše xo se kxokêla thekeng, xomme a se fē monna yo mongwê kxorong.

Ka letšatši le lengwê xapē Pakwê a hwētša mmutla o hwile. Xo yēna mmutla e be e se selo se. Ke xōna Pakwê a tšea mmutla wola, a o kxokêla ka lentši thekeng. Banna ba makala xe ba bōna metho u

tliša mmutla kxorong a e kxoketše thekeng. Ke xōna ba mo laya xapē xore kaxaē xo išwa diphōōfōlō tše byalo ka mebutla, dihlōlō, dipela le tše byalo kamoka. Kakxorong xo tlišwa dinōnyana tša xo lewa kamoka kantle xa kwale le kxaka le lekhukhu. Aowa, xo tloxa fao Pakwē a kwišiša molao woo xabotse.

Dijō tša banna di be di tlišwa kxorong. Baeti le bōna ba be ba tlišetšwa dijō ka kxorong. Banna le masoxana ba šeba ka dinama tša diphōōfōlō tše bolailwexo mosexare masolong xoba madišong. Bašimane bōna ba šeba ka mafsi a dikxomo. Methobe le dikxatselē tša ditwetše di ritwa kxorong xomme di lewa ke bōna. Molao wo wa dijō o be o kxwahlile ruri-ruri. Mošimane xe a rile xo bolaya nōnyana a e ja, o be a dirile molato xomme o be a inamišwa ke banna kxorong.

Menyanā e mexolo ya sethšaba e be e lewa xōna. Xe xo swanetše xo hlabya kxomo xoba pudi, e be e tlišwa xōna xo hlabēlwa xōna. Dinama kamoka di apewa xōna. Mabyalwa a tlišwa xōna mola dijō kamoka di budule, xcinne a nowa ke batho ba baxolo fēela. Bašimane xe ba bcile madišong ba ja maxōbē ba šeba ka dingathu le mahwele (maswele). Dinama tša banna ke hlōxō, kxōtō le

ngaati. Maswato a fiwa motswaledi wa kxôrô. Molaô wo
le wônwa o be o sa phošwe le ka ^{mohla} ~~mahlala~~ o tee.

Dikxong tša xo xôtša mollô kxorong di be di
rwalêlwa ke bašimane madišong. Mošimane yo mongwê
le yo mongwê xe a boya madišong o be a swanetše xo
tšwêla a rwaletše dikxong tša kxôrô. Mosadi le yêna
xe a tšwa kxomyeng o be a swanetše xo bea kôtana
ka xodimo, yeo a tlaxo feta a e lahla ka kxorong.
Xe a feta a e lahla, banna ba mo rêta ka mothophô
wa xabô; Kxomo, Tau, Kelobê xoba eng.

Mo kxorong banna ba anêxêla bašimane ditaba
tša xo ~~tsoma~~ diphôôfêlô tša naxa. Ba re ka letsatši
le lungwê banna ba kile ba yo tsoma tau. Monna yo
mongwe, ba ~~re~~ ke Sefako, o be a le xôna. Yêna o be
a fêla a bolêla xore o' boxale kudu.

Tau ba e hwêtsša e patlame. Ba rile xe ba
thôma xo e batamêla le xo e dikanêtsša, Sefako a
tsênwa ke bofswêxa, a lebêlêla moraxo xomme a
kotêtsša setsiba xabotse. Ke xe a fa keletšô, a re:
Banna, xe nkabe re tseba yo a tlaxo bolawa ke tau
re ka be re re a thšabê e sale byale. Byale hu xo
xa re ^{mo tsebe,} thšabe a re thšabong kamokw. Ke xe banna

baa ba xomela moraxo kamoka.

Ditabana tša masolō ke tše ntši, mo banna ba bolailexo ditau, dinkwē, diphukubye le tše dingwē. Le lehono re hwētša diēma tša xo hlaxa xo tsemeng xa diphōōfōlō. Tše dingwe ke-di:

1. Xe o ka xopola thšukudu, o namelē sehlare.
2. Phuti xo rakwa: e tšwelexo sexotleng sa yōna.
3. Nōxa xa e latelelwe moleteng.
4. Phiri ya sela moedi e fetoxa mpyana.
5. Thšiwana xa e rwešwe hlōxō ya tlou.
6. Mariri a tau a kxakala, a mothō a ka teng.
7. Bana ba kxwale ba tsebana ka melodi.
8. Nswana wa tadi o tsebya, ^{ka} merētō.
9. Thšwane tša khora di a boēlēla.
10. Phōōfōlō ya mereba xa e na letlalō

Kxorong e be e le xōna mo batho ba iphsinaxo ka bose bya Sesotho le mekxwa ya sōna. Dinaka di letšwa xōna; meropa ka maina a yōna e letšwa xōna. Xe xo binwa dinaka o hwētša banna le bašadi ba phēpēla, makxarebē a letša meropa, masoxana a fofēla xodimo le fase. Miatōkwane ke molaodi wa koša, xomme o bintšha batho ba xaxwē ka mokxwa ~~wa~~ wo naxo le molaō wa wōna. Xo yo a sa kwexo molaō, sefepi roba kxati se a kxala.

Bašimane ba anêxêlwa ditaba tša kralê tša dintwa tša marumô. Banna le dinatla tše lwelexo dintwa tše kxolo ba rêtwa ka hlômphô le ka thorišô. Mo kxorong bašimane ba raloka dipapadi tša xo ruta xo hlabana ntwâ. Ba rutwa xo betša le xo phêma marumô. Ditaba tša Mapono di anêswa ka xo tlala.

Xe basadi ba tlile xo xokola molô, ba be ba kwatama ka dikhururu, ba hlakanthša diatla ba en inamešitše hlôxô, ba sa bokle selô. Byalo banna ba ba dimetše ka xo bolêla serêtô sa xabô bôna — Tlou, Tau, Kholobê le byalo-byalo —, ba kxone ba ba fa molô. Xo dira byalo e be e le hlômphô ye kxolo xo kxôrô le xo banna ba yôna. Ho ne xo se mosadi e a sa ratetso taba yeo.

Xôna mo kxorong bašimane ba be ba ithuta xo ithswara setho, melaô le mekxwa ye mebotse ya sethšab kamoka. Tumedišô ya bôna e le ye e kxahlisaxo. Xe ye mongwê wa bôna a fihla kxorong o ba a swanetše x dula fase ka xo kotama, a itile diatla, a lathšê ka xo re: „Morêna” xuba „Thôbêla”, xomme banna ba mo fetolê ka xo bolêla serêtô sa xabô, ba re: „Kxomo”, „Tlou”, „Tau”, „Kholobê”, „Phizi”, „Morareng”, „Mokwêna.” tše dingwê ka xo bina phôfôlô ya xaxwê.

Mo kxorong yeo xo be xo rutwa diëma tša batho ba kxalê. Diëma di ke dilô xoba diha tše makatsaxo mo polelong ye nngwê le ye nngwê. Baswana ba re: „Khudu xa e lahle lexapi la yôna.” Ka xo rjalo motho a ka hwêtsa eka ba ra khudu ya maxa, esere ba ra motho. Motho yo mongwê le yo mongwê o a tseba xore khudu e keke ya lahla lexapi la yôna, fêela taba yeo ka seëma e na le kxopolô ye nngwê. Diëma di dirwa ka dilô tša hlato kamoka. Mo kxorong diëma kamoka di rutwa basimane le dihlatosô tša tšôna. Ba fele ba re: „Ngwana e a se naxo tataxwê, melaô o tšea banneng.”

Kxorong mošimane e be e le ngwana wa monna yo mongwê le yo mongwê. O' be a rongwa ke banna ka xo rata; le xôna o' be a sa swanêla xo xana xo rongwa. Xe a rongwa ke monna o' be a swanetše xo kitima a swere thôka. Xapê o' be a swanetše xo kwa taëlô efe le efe ya monna, papaxo-mang xoba mang.

Pitšô xoba kxobakanô efe le efe ya setšaba e be e hlakana xôna. Melaô ya xo bûša setšaba e be e lokišwa xôna ke banna. Melato le dipelaëlô kamoka di rërwa xôna. Xe banna ba rerile kxoši a ahlola ka polêlô ya tšôna.

Motho xe a be a na le molato xeba taba yeo a beto

a rata xe e rërwa ke banna, o' be a nyaka mmaditsel
 Yêna o swanetše xo iša molato xo kxoši, a kxopèle
 motseta yo mongwê wa mošatê xore a mo fihliše xo yêna.
 Xe ba fihla xo kxoši ba re: „Thöhêla & Sepheng-pheng o
 banna xê ba kê ba mo rërêlê taba šé. Kxoši yêna xe a
 di, kwelê o ba araba ka xore: „Howa, e a kwala.
 Etlang neng-neng le dihlatse kamoka, re tla le bolêtsa
 banna.” Ke moka molato o hile xo rërwa ke banna.

Kxôrô yeo e be e hlômphêxa kudu kamaatla.
 Batho kamoka ba be ba e siya. Masoxana a be a e
 feêla kamehla, a le felô mo xo thabišaxo, mo xo se na
 dithšila. Mohloboxadi o' be a sa tsene ka yôna a se se
 hlapa diatla a sale kantlê. Mohu le yêna o be a sa
 nthšwe ka yôna xe a yo bolokwa. Melaô yeo e be e
 sa phošwe, kaxobane xo e phôša ke xo tlontlôlla kxôrô.

Ke tšôna tšeo tša kxôrô ya Mafarane ya kxa
 Lehono taba tše xa di sa le xôna. Kxôrô e xôna feêla
 se kxôrô ya xo dirang. Batho kamoka ba amoxetše
 setšwêlôpele xomme ba itulêla kamaxaê. Kxorong xo
 kxobakanwa xatse ka sebaka se rexong, le xôna xo
 hlakanwa xe xo na le molato xoba morêrô o swanetše
 xo bexêlwa le xo rërwa ke banna.

Fēla taba ye ya *Kxōrō* le xe e se sale *xōna*,
kētēkē, *sekōlō* le *txotla* di tšere sebaka sa *yōna*.
Batho ba *kxatē* ba be ba *hlōka* tšeo *xomme* *Kxōrō* e le *xōna*
 mo *tatho* ba *ithutaxo* ba *bilexo* ba *rēraxo* melato ya *bōna*.

HLŌLĒXŌ LE SETLOXŌ ^{Tša} MERRAFE LE MELOKŌ.

Taba ye e tsebyaxo ke xore *Batho*-ba-baso kamoka
 ba tšwa *Leboa*. Ba tlile mono mehleng ya *kxatē-kxatē*,
Byalo se se makatšaxo ke xe *Batho* ba' ba na le merafe le
melokō ye *mekaa-kaa* *kxanthe* ba ~~tšwa~~ tšwa e le selo
 se tee. *Tša* *bōna* še-di.

Ba re mehleng *yōna* yela ya *boxolo-xolo* *Batho*
 ba twile kua thokong ya *leboa*, ba tla ba ntše ba lebile
 thokō ya mono *Borwa*. Ba tla ba tšela noka ye *txolo* ya
Odi (*Limpopo*); *xomme* ba rile xo tšela noka yeo xwa
 hlaxa mofereferē maxareng xa *bōna*. *Taba* ye e šupa xore
 ba be ba sale selō se tee.

Batho ba' ba be ba na le *dikxoši* tše *pedi* tše
 phelaxo xotee, *xomme* yo *mongwē* le yo *mongwē* wa *bōna*
 a rata xe e ka ba *yēna* *kxoši* e *txolo* ya *sethšaba*
 kamoka. *Byalo* phapang ya *thōma* *xōna* moo.

Yo mongwê a re: "A re lwê rena ba babedi, xomme e a fênyato a bê kxōši, e a fênywaxo a bê mohlanka." Fēla yo mongwê a xana kēletšō yeo, a re "Aowa, a re kxaxane, yo mongwê a lebê Bodikēla, yo mongwê a lebê Bahlabēla."

Kyato xwa thōma bothata bya xo ripaxanya batho diripa tšō pedi, moka xe ba kwane ba nyaka maanō xomme ba a humana: Yo a lebaxo Bodikēla a tšea batho kamoka ba ba kxōnaxo modumō wa "r-r-r" xomme e a lebaxo Bahlabēla a tšea batho kamoka ba ba sa kxonexo modumō woo.

Xe re lebēlēla re hwētša eka taba yeo ke thērēšō, kaxobane Batho kamoka bao ba phelaxo ka thēkō ya Bahlabēla bya naxa ye — Mapo Maswazi, Mapono le Mathosa ka mehuta ya wōna —, xa ba ria modumō wa "r-r-r" mo polelong ya bōna. Batho kamoka x bao ba phelaxo ka Bodikēla ba nawō.

Taba ye nngwê ye botse šé. Xo thwe ba xa-Mamabolō ba tswetše dithšabana tše dintši. Ba ri xe ba tloxa Lethšitēla ba eya Byatladi diripana tše dintši tša phatloxa sethšabeng. Se sengwê sa diripa tšeo ke Balobedu ba xa-Modjadji. Ba rite xo xoma

ba loka fase kua thoko ya Lewatlê le Bohlabêla. Fêela ba theoxile ba tšema ba axa le dinaxana tše dingwê xo ya thokong ya xōna.

Ba bitšwa ka kxoši ya bōna Modjadji, fêela ba sa bina Kolobê. Dikxoši tša sethšaba tša pele ke bo-Phétolê, Sealê, Mohale le Mokōtō. Bōna ba be ba le banna kamoka. Ba bušetšexo kamoraxō xa bōna e be e le basadi, ba bitšwa ka leina la Modjadji. Mo basading bao, e a tsebyaxo kudu le Masalanabō.

Yēna o' bušetšê sethšaba ka bošoro byo boxolo. A bolaya batho bao a bexo a kxōlwa xore ke baloi. A thšaba Makxowa kudu kamaatla. Batho ba be ba mmoifa kudu. Dilō tša xaxwê kamoka di be di dirwa ka sephiring, xomme batho ba xaxwê ba kxōlwa xore xa a phele, xapê ba mmolêla ka ditaba tše dintši.

Sethšaba sa xa Sekxōpō le sōna se phatloxile * »Dikolobeng.» Ba tloxile mathomong ba le Balobedu. Ba huduxile Bolobedu mehleng ya xe xo buša Kxoši Sealê. Moêtapele wa bōna e le Kōma. Ba huduxetše Marotheng, naxeng ya Mauba a xa Sekhukhuni. Kōma a hlōkaxēla xōna xomme morwa wa xaxwê, Sephomola a ba moêtapele wa sethšaba.

Ke xe ba tloxa moo ba feta xa Mphahlêlê, ba yo
 dula Phukubiyeng kxaufsi le Polokwane. Xôna ba hwêtsa
 ba xa-lesabane. Ba ba lalêtsa ntweng, ba ba fênya, ba ba
 raka. Sephomola a napa a ba kxoši ye kxolo. O rike xo
 hwa morwa wa xaxwê Mamakobê a ba kxoši. Kamoraxo
 xwa buša Sekxoši, kamoraxo Mothšeu^{lehono}di. ~~le hono~~ xo buša
 Matsōrwane Sekxōpō. Serētō sa bōna ke sé:

Sekxōpō sa bo-mafadi a Mohale,

Sekxōpō o kxopamile,

Malesa a Mmamere,

Sekxōpō lenaka ya Ramaropeni.

Ke Maputla a bo-Matšatši a Mohale,

Maputla a putlêla mehlatlareng,

Axêlang morwa Mohale soding,

Makhwibidung xa 'bata tša xo loma.

Thōbêla le petanya maru,

Pula o neša ka lerata,

Phiri thšaba mesō morwa Mantōpêlê,

Moloi xa a bonwe ka maahlō.

Sethšaba se sengwê se se tšwelêxo Dikolobeng" ke sa
 xa- Letswalô. Le bôna ba phatloxile. Bôna re sa nyakišiša tša
 bôna. Fêela maxôši a bôna ao a tsebêxaxo ke bo-Thathana
 le bo-Makaiepa. ^{Lehono} ~~le tr~~ xo buša ^{Molalatladi} ~~Molatladi~~.

Le bôna mathomong ba be ba bina Kolobê, ba fetoxa
 ba bina „Kxomo. Serêto sa bôna se re:

Ke rena ba-Letswalô,

Letswalô la 'Matau a Monareng.

Re ~~Diko~~ Dikxomo, Banareng,

Banareng ba Semenyane.

Ba bangwê ke ba xa Dikxale. Le bôna ba phatloxile
 „Dikolobeng”. Ba tile xo dula huduxa ba ipitša „Bakoni.” Bôna
 byalo ba bina „Phuti.” Ba tile ba dula Mphômê. Tše dintši
 tša xo phela xa bôna xa di sa tsebya. Maxôši a bôna ao
 a tsebêxaxo ke bo-Kxobodi, Kohona le Lekota e a tsebyaxo
 ka la Marêma. Byale ba dutše Kxauksi le ba xa-Mamabolo.

Ba xa-Kxopa le bôna ba hlolexile „Dikolobeng”.
 Byale ba dutše mephoroxolong ya dithaba tša Mahutšwe,
Serala le Lenakeng. Bôna le bôna ke sethšaba seo se
 ipušaxo ka noši. Maina a ka boxošing a tsebêxaxo ke
 a bo-Kutupu le bo-Ngwana-Morêrwa.

Serêto sa ba xa-Kxopa se re:

Re ba xa-Kxopa,
 Ba xa-Madila 'a Serala,
 Serala-sefeëxa-hlofa,
 Mothape - mofeëxa-nama

Ba xa-Makxoba le bōna ba hloxile „Dikolobeng.”
 Ba fetoxa moëno xomme ba bina „Tlou.” Xa xo tsebye
 tša bōna xabotse, fēëla ba ile ba phungwa ^{ke} ~~ka~~ Makxowa
 mehleng ya Kxalē. Batho ba bōna ba bantši ba boetše xo
 ba xa-'Mamabolo. Mašaledi a bōna a šona borckō, ke
 batho bao ba bušwaxo ke bo-radipalase. Serēto sa bōna sese

Makxoba a Sefara,

Sefara sa molapong.

Ba xa Seswaai le bōna ba hloxile „Dikolobeng.”
 Bōna ba ^{hloxile} ~~hloxile~~ xaē ka nwa. Mankweng o' lwele le
 ngwan'abō, Seswaai. Ba napa ba kxaxana. Fēëla le
 le lehono ba xa-Seswaai ba sa ipitša ba xa-'Mamabolo.
 Bōna xa se ba fetola selō, ke Dikolobē tša ~~mm~~ nnete.
 Serēto sa bōna se re: Seswaai Senakane sa matsikana.

Ngwana wabo-Mantlalo Seswaai.

Seswaai o reng wa tšwa dikēmola,

Wa tšwa dit~~th~~thupe mahlong?

Ba bangwê: ke ba xa-Manamêla. Le bôna ba tšwa xo
 „Dikolobê” Lehono ba dutšê Moletšê xo batho ba Kroši. Krabo. Xa
 xo tšebye kuadi ka xa bôna. Xa ba nene, xe xo kânêxa re tla
 ba nyakišiša. Seretšê sa bôna se re:

Manamêla-kobê 'a Letlôtšê,

A bo-Mosima le Mošibudi.

Bašexa le bôna ba tloxe kwalê-kwale, peke-peke. Tabo
 ye e šupa ^{xore} merafa yena kamoka e tloxe e le setšhaba se
 tee. Re šitwa xo laodiša tšê bôna ka xa tla. Re tla no
 ba nyakišiša xe sebaka se dumêlêlo. Bôna ba dutšê kraufsi le
 ba xa-Mamabolo ka ^{Leboa} ~~Purone~~. Seretšê sa bôna se re:

Ke Bašexa ba Mmaphaka le Sekxale,

Ke ba xa-sebaka-mabilla-askangie,

Thaka di bala marejanang.

Ke batho ba boyaxo Kwatsitšwe.

Bao ba badilwego ke ditšhaba tšê di ipušaxo lohono.
 Xo na le melokô e le yôna e tswetšwego ku ba xa-Mamabolo.
 Re šetše re boletše ka bo-Seabi, Moxašwa, Ledixa le ba
 bangwê. Re ile ra hwêtsa eka ba xa-Thêma. - Ditlou le Ditau
 ba xa-Raphela ke bafalaledi setšhabeng. Roma, le bôna ke
 Dikolobê tšê di fetoxilexo. Moka ba bangwê bôna ke
 bafalaledi setšhabeng.

TEMŌ YA BATHO-BA-BASO.

Batho-ba-baso bontši ba phela ka xo lema. Temō ya bōna e fapana kudu le ya Sekrowa. Bōna ba fela ba re: „Mabēlē xa a epelwe moleto; xo lema xa xo rutwe.” Makrowa a nyatsā mokxwa wa bōna wa xo lema, fēēla bōna beng ba hwētšā o lokile. Xopē xo na le mekxwa le melaō ye e bušaxo temō ya bōna kamoka.

Ngwaxa wa bōna o thōma ka kwedi ya Naka, Lebolō. Naka yōna ke naledi. Mohla e thōma xo dula e xadima xatee fēēla, moka kamoraxo e bōnale e le naledi ya xo panya-panya; † e nape e etla xodimo byalo ka ^{ngwedi} ~~naledi~~. E dula ka Borwa, e hwa ka Lebwa

Ke yōna nakō yeo batho ba thōmaxo xo itukišētšā xo lema ka yōna. Tumēlō ya yōna e re: „Motho ye a bōnaxo Naka pele xa batho kamoka o' tla bolaya mabēlē xoba a ba le mahlatse selemong seo kamoka. Banna ba lala, moxongwē ba tsoxēla dithabeng xo yo e kta le xo e lebēlēla. Ba re xo e bōna ba klabe mokxoši, ba re: „Naka wee!”

Ka molaō wa Sesotho sa mmakwēnthē, ka letšatši le latēlaxo la Naka ^{dingaka} ~~dingaka~~ tša dihlatso di tsoxēla nokeng xo hlatswa dihlatso tšā bōna. Ba fihle ba nyake felo mo meetse a xōna a thotšexo xabotse

xomme ba lókele dihlaho tša bōna xōna. Ka xo tseba mebala ya tšōna ba lemoxa xore selemō seo e tla ba se sebyang, sa khona, hlala xoba madimabe.

Xe dihlaho di ba šupa: xore selemō se tla ba mpe, dingaka di fa kxoši sehlare seo ba se bitšaxo „Sethokxolō.” Sōna se tla mo sivēlētsa mahlomoleng ao kamoka. Ka taēlo ya dingaka kxoši e bitša bašimane ba xo se ithšilafatšē ka bohlōla. Bōna ba fiwa sehlare seo ba tšame ba se bea le mellwane ya naxa kamoka. Ditaba tšeo kamoka di dirwa xo thēkxa selemō.

Byale xo bitšwe banenyana ba se šexo ba ithšilafatša ka bohlōla xore ba yē xo kxa meetse a noka ye kxolo ka dikxapana. Meetse ao a thšēlwa dipitšeng tše dikxolo tša mefokō ya mošatē. Xe xo fetile matsatši a mararo bašimane bōna bale ba a bitšwa xo tla xo „bētha mphokō.” Ba kxa dithupa tše ditelele xomme & xe ba lailwe ba di tloponya kaxare xa meetse a mphokō ba tloxe natšō.

Ke xōna ba kitime ba bētha pele xa melomo ya dintlō tša naxa kamoka. Mo ba hwētšaxo dithaka tša bōna ba a di bētha xomme ba ba kxokxotšē, ba tloxe nabō. Xe ba hwētša boupi, borōbē xoba nama le dijō tše dingwē di a bēthwa. Dijō tšeo kamoka di bitšwa tšc

šilafetšexo, xa di sa lewa, di beelwa xo tla xo lewa ke
bōna xe ba boya mphokong. Mantšeboya batho ba
tima mello kamoka ~~seth~~ metseng. Je bašimane ba boya
mphokong ba thsekxo mello ~~no~~ mofsa, batho ba tšee
wōna.

Byale selemo se o thōma, matšema a tšwa.
Dingaka kamoka di bitšwa mošatē xo laola letšema le xo
ngakišiša xore na ngwaxa o tla ba le mabelē na! Xe xo
na le selo seo ba se xōnōnaxo, ^{dihlare.} ~~sehlare~~
Tše dingwē o di apara molateng, tše dingwē di
fiwa mantona le bakxōmana xore le bōna ba dire
byalo. Sehlare se se bitšwaxo „Pheto” sōna se fiwa
batho xore ba se hlakanyē le dipeu tša bōna. Ke yōna,
makō yeo batho bao ba šomišaxo boloi ba kxotlaxanyaxo
tšu bōna ^{dihlare} ~~ditabo~~ xore ba thōmē le letšema xabotse.

Thšemo ya mathōmō ke ya mošatē. Yōna e
bitšwa „Letšweta.” Thšemo yeo e lengwa ke sethšaiwa
kamoka, xapē xo hlaxola le xo buna. Xe batho ba Hoxa
thšemang yeo, mongwē le ~~le~~ mongwē o leba xo ya
xaxwē. Matšatšing a leho~~no~~ xo lengwa ka dipholo.
Mohlā e lengwa o hwētša e le sehei-hei, xo bile xo
oa kaonere selo.

Motho a ka botšiša xore na batho ba tseba byang xe
selemō se fihlile le xe e le sebaka sa xo nthša matšema!

~~Itšo~~ xa di tšwenye, dithšupō ~~di~~ še-di.

1. Ba bala ka dikwedi.
2. Ba bōna ka dihlare xe di thōma xo hloxa.
3. Nōnyana ye ba rexo ke Hlahlamudupi e thōma xo lla.
4. Dinaledi tša xo bōnala selemō fēela di thōma xo taxa. (Selemēla)
5. Letšatši ba le tseba madulō a lōna selemō le marexa.
6. Dixwēxwē le tšōna di thōma xo lla selemō.

Pula le yōna ke selō se se tsebēxaxo kudu xo
Batho-ba-baso. Ba tseba pula le maru a yōna ka mefutana
ya yōna. Xo na le pula ya sefakō, ya xo na ka mafsikana.
Yōna ~~di~~ dingaka di kxōna xo e raka. Pula ya xo se khulē
kapela e bitšwa „pula ya medupi.” Xe pula ya sefakō e
ka phōša ya na, batho ba ^{roxe} ~~roxe~~ dingaka, ba re: „E nele
Le ile kae?”

Pula ya pele e bitšwa „Thseola.” Ke yōna ya xo
nthša letšema. Ya ka moraxo e na bitšwa pula fēela. Ya
xo na xe batho ba fētša xo fola mabēlē e bitšwa
„kxoxola-mooko.” E atiša xo ba pula e kxolo kudu kamaatla
Xape ye nngwē e na mola batho ba dutše xaē (madulaxaē).
Yōna e bitšwa „Podiša-kxwahla.” Phefō le yōna e thewa

maina. "Hlakola" ke ya mola dihlanga kamoka di hlohlora matlakala a tšona. "Mmalehwa-pheto" ke ya mola marexa a fêlêlêla. Dikwedi tša tšona di tšere maina ao le tšona.

Byale xe xo fetile nakō ya xo ^{lema} ~~haxoto~~ xo thōma ~~ya~~ xo nloxola. Batho ba lobe mabyalwa a xo rapa matšema. Batho ba bangwê ba tle ka xo rapiwa, ba bangwê ba tle ka xo tla xo tala, xo kxopêla. Nakō ye xo e feta xo thōmêxa nakō ya lehlabula.

„XO LOMA NGWAXA”

Batho-ba-baso ba ratile kudu melaō ya xo buša femō. Mlekxuu le mašemo kamoka e na le melaō ye e tiilexo. Ke bone se se dirwaxo xe xo nthswa Letšema, re bile re tla bōna seo ^{se} dirwaxo xe xo upiwa dinōnyana. Byale o re ~~neneng~~ se se dirwaxo xe xo „longwa ngwaxa o mofsa”.
Ka ^{kxwedi} kwedi ya Lexobye ke nakō ya xe dibyalō tšê dintši tša mašemo di ka thōngwa xo lewa. Tšeo ke dinawa, mafela, marōtsō, maxapu, maraka, mehlêtlwa ditloo le tšê dingwê. Xo lewa xa tšona xo na le melaō wo o tiilexo, we o rexo, „Xa xo motho e a swanetšexo xo loma ngwaxa wo mofsa pele xa xe kxoši a se se a dira dithswanêlō tša xaxwê.”

Nakō yeo xe e fihlile kxoši ó bitša dingaka tša setšaba kamoka xore di tle di laolē „molomō.” Dingaka xe di laotše di fa kxoši sehlare se itšexo. Sehlare seo molaō wa sōna ke xore batho kamoka xe ba thōma xo apea pitša ya „ngwaxa wo mofsa” ba se apeelē nawō.

Ka letšatši le latelaxo leo kxoši e bitša bakxōmana le mantona kamoka a setšaba sa xaxwē. Batho kamoka le lōna ba tsebišwa xore „mantona a ile xo ~~rem~~ rēra lerōtsē.” Ke ba sa ile mošatē basadi kamoka ba ya mašemong xo nyaka dijō ka mehuta ya tšōna, xomme manthapama xe mantona a boya a ba fa sehlare seo xo apea nasō.

’Tšatši le latelaxo leo banna ba iša lerōtsē badimong. Badimong ke mo xo epetšwexo batho ba mošatē ba kxalē. Ba re ba sale ka kxorong ba tliše lerōtsē pele xa banna, ba le nthši phaphi ye e swanetšexo xo yo fiwa badimo. Masoxana a xapa dikxomo xo ya xōna mo.

Xo banna ba sa ile xo rētēletša badimo, bōna ba kitimišētša dikxomo sethokxōveng. Kxomo yeo e di šiaxo ka lebelō e a rētwa ka dirētā tše dintši tše botse. Dikxomo le tšōna xo be xo bile xo bōnaxala eka di a tseba. Di be di thōma xo lla le xo pōtla di sale ka sakeng ka lōna letšatši leo. Le xo šiana di be di šiana ka mafolofolo.

Xe xo phethilwe badimang batho ba thoma xo ^{boya} ~~boya~~ xaê. Le xona mo dikxomo di a kitimišwa. Batho ba xo lapa ba éta ba swa melele. Xe ba batamêla xaê ba a emêlana xore ba fihlê xae byalo ka mola ba floxa.

(Ae lebetšê xo bolêla xore ba be ba tšea phaphi ya lerôtsê le byalwa bya maphoruma — byalwa bye xo se hlotliwe. Ke ka tšona tšeo batho ba bexo ba rêtêlêla badimo xore ba fê setšaba dijâ tše dintšî.)

Basadi le bona ba be ba tseba nakô ya banna ya xo boya xaê, xomme ba be ba floxa xo yo ba hlakanêtsâ tseleng. Xe ba ba hlakanêtsâ mosadi yo mongwê le yo mongwê o a tlala, o tšea patla ya monna wa xaxwê, batho kamoka ba thoma xo ôpêla ba eya xaê. Mosadi yo a ba hlakanetšero monna wa xaxwê o ya xo bêthwa mantšeboya xe ba fihlile.

Xe ba sa ile, xo šalwa xo hlabya dikxomo, dinku le dipudi. Mabyalwa a hlotliwa, dikxomo tša xo xangwa di a xamiwa, mafsi a išwa ka kxorong. Dijâ kamoka di a lokišwa. Xe banna ba fihlile dijâ tsela kamoka di išwa ka kxorong xo jêlwa jin

Mafsi a nowa ke bašimane, mabyulwa ke a batho ba baxolo. Xo ba le mothakxalâ wo moxolo,

wa xo ja, xo nwa, xo opela le xo bina. Batho ba dula ka meloko ya bona. Kxosi yena o dula karare xa barabō ba mošatē, xe a pōtla ba ma dumētša ka xo mo rēta ka dirētō tša boxolo, bohale, maatla le boxale.

Ke tšona tšeo tša xo loma ngwaxa wo mofsa Kxwedi ya Semphē-ke-khothše ke xare xa lehlabula. Byalo ku xa leina la yōna s le e hlalosa, D hwētša bana ba beša mafela a tšoxe a ba šite xo a ja. Xe e sale xosasa C hwētša motho ya mongwē le ya mongwē a cja letela, phōtla ya ditloo, marōtsē xoba sejd se sengwē sa lehlabula.

Momohla wono batho xa ba sa iša lerōtsē badimong, ba no loma ngwaxa o mofsa xōna kame xaē. Le mokete xa o sa dirwa. Fēla re ka no re mekete ya Matswalō a Morēna le Nobijara ke tšona tšeo di emetšexo mokete wa xo loma ngwaxa.

Lehlabula xe le fetile batho ba thōma xo letela Naka ya ngwaxa wo o latêlaxo. Motho a ka makala xore batho ba tseba byang letšatši la yōna. Fēla ba e tseba xabotse, ba bile ba itukišētša xo dula xa yōna ka nakō. E dula mathomong a marexa.

Mohlā e dulaxo dibyalō le dimela tše dintši di thōma xo xaritšwa ke šobane, di thōma xo ōma. Batho ba thōma xo buna dinawa. Xe xo fēla dinawa xo thōngwa leotša, e napile ke xe xo buna xo thomile.

Kxwedi ya Hlakola-dihlare xe e dula batho ba be ba šetše ba feditše xo buna. Byale basadi ba lokiša mebela ya bōna, ba dira mabyalwa xomme ba a iša mošatē xo leboxa punō le kamo kxoši a phedišanexo le setšaba sa xaxwē ngwaxa kamoka. Mabyalwa ao a bitšwa „Masōhlō.”

Byale xo fihla nakō ya madulaxaē, nakō ya xe batho ba se sa šoma selō mašemong. Mabyalwa a xo leboxana a dirwa; xo a nywalwa, xo a nywadišwa; xo rapwa matšema a xo thšēla merole mašemong; xo šoxwa mekxopa ya xo dira dithari tša xo pepula bana, mese le dithethō tša xo apara, dikobō tša bošexo le dilō tše dingwē. Ke nakō ya xo loxa dirotwana, xo bēthe mahō le mafēhlō, xo rula thšipi, xo loxa maxoxō, dithēbē le ^{masēka} ~~masēka~~. Ke nakō ya xo dira dilō tša mehutana-hutana.

Selemō se sefca se fihla xapē xommā batho ba thōma ka bōsa. Ke tšōna ditaba tša temō ya sexaxešo. Byale dilō le mekxwa ye mebotse yé e napa e re timēlēla

ka baka la setšwêlôpole. Dikxwedi di balwa ka Sekxowa,
ke bo-Janabare le bo-Stēmērē. Batho ba xakilwe le ke
matšatši a Naka, badimo xa ba sa fiwa le selo sa ngwaxa
wo mofsa, e bile na xa re sa tseba le xore re phela byang?

MELAÔ YA XO BA LE MAŠEMO.

Kxalē batho ba be ba na le mehuta ye mebedi ya
mašemo. Dirōkōlō xoba mehlaka ke mašengwana a manyane
a a lengwaxo mabopong a dinoka. Ōna ba be ba thōma
xo a kxaphēla pele xa xe ~~xe~~ ntlhwa matšema. Dijō tša
lehlabula kamoka di kxiwa xōna.

Mašemo a mangwē ke a dithēthō kua
mebotong. Ōna ke mašemo a maxolo. Batho ba ripa
dihlare xo dira ōna. Xantši batho ba a lema ka matšema.
Sebyalo se bitšwaxo ^{mohlētwa} ~~mohletl~~ sōna se lengwa ke basadi xōna
kua mebotong. Re tla le botša tša sōna ka moraxo.

Batho ba be ba lema krolē kaxobane ba
re ba ruile diruo ~~re~~ tše dintši kudu. Batho ba xa-
Mamabolo xe ba dutšē Mafarane ba be ba lema xo tloxa
ka Morarētšana xo fihla nekeng ya Lehlaba. Mašemo
a mangwē a ^{be} ~~ba~~ a le dimaele tše ~~re~~ župaxo xo tloxa
xaē. Ba be ba lema krolē kudu kamaatla.

Motho ya mongwê le ya mongwê o ba a lema ka xo rata. Naxa e ba e sa ikadile xo fihla krolê. Lehono mašemo a laolwa ke dikxoši, ke banna ba kxêthêlaxo batho mašemo. Xe motho a hlôka thšemo o nyaka motseta a mo iša xo kxosi, a fihla a re, „Morêna ke hlôka bolemô. Kxoši yêna a xome banna ba xaxwê a re: „Sepelang Le ye' xo mo laêtša molala wa mikêtêkêtê kakaekae. Xa a e leme, ke xore o na le mo a lemaxo.”

Kxoši e fa motho thšemo xe a e kxopêla fêla. Monna xê a eya kxopêla thšemo o' ya a swere selô - pudi xoba nku. Mosadi yêna o rwala byakwa ka lexapa. Xa xo kxarebê xoba ngwana e a ka kxopêlaxo thšemo batswadi ba xaxwê ba le xôna. Xe motho a na le basadi ba bantši o no fiwa mašemo a xo ba lekana kamoka.

Thšemo xa e rekišwe. Xe motho a ka e rekiša kxoši e mo dirêla molato. Banna ba tla ma ahlola ka xore, „Mabu xa a rekišwe.” Xa xo ile xo rekiša mabu, e ne ba lentšu la xo xana. Xe thšemo ya motho e le krolê kudu a ka no ~~re~~ e rêkanya le ya mongwê e a rataxo.

Ka Sesotho lefa kamoka ke la morwa e monyane ka lapeng. Xe mokxalabyê a hloke xile morwa yeo o tšea mašemo a tataxwê. Fêla batho ba fêla ba re: „Motho xa

a je lefa a le tee. Ngwathela monaxeno." Ke xona le
baxolwane ba fiwa a mangwē mašemo. Xe thšemo e le tee
ba a e ngwathaxana.

Kxalē le leho no xo be xo sena papatšō ya tirišō
ya naxa setšabeng. Xe motho a amoxilwe xoba a ripetšwe
thšemo a ka bexa ba mošatē. Ngwana-Ratladi le Phōhlō
Raphela ba kile ba baka thšemo ka xa-Rakopi. Raphela o'
be a filwe thšemo ke Maselele, byale yēna a re xe a lema
a thselēla ka xo ya Ngwana-Ratladi. Ba mošatē ba tlile
ba e pharola, ba bušētša mellwane madulong a yōna.

Thšemo ke ya mong wa yōna le xe a se se
a e lema. Fēēla xe e ka lala mengwaxa ye meraro
ba mošatē ba e fa mangwē.

PEU.

Batho-ba-baso le bōna ba kxōna xo kxētha
dipeu tša bōna. Mabēlē xo kxēthwa a dithopo tše
dikxolo. Dikxokxokxo (ditapola) ba kxētha tše ^{disēsane.} ~~sesane~~
Moka dipeu kamoka di a kxētholaxanywa.

Ba di boloka ka metsēxa xoba ka dišexo. Xe
ba feditšē xo e kxētha ba xētša mollō wo mokolo ka

dikxong tša sekrôpha. Molôra wa sôna o hlakanthšwa le peu
~~se~~ xore e se lewê ke sefeši.

Batho ba bangwê ba thšêla dipou tša bôna ka
melemô xore ba bolayê mabêlê. Ka baka la xo dumêla
melemong yeo mabêlê ba a bolaya e le ruri. Byale xo na le
batho ba xo se e tsebê xabotse. Mabêlê a bôna xe motho a
a llê o tšala dimpa la xo lwala. A batho ba xo e kxôna
ôna xa a na molato.

Batho bao ba re ~~xe~~^{xe} xo nthšwa matšema ba
tšee lešapêlô ba thšee meetse le melemô yeo ka xare. Ke moka
ba tšea ~~dipeu~~ dipou tša mehuta-huta ba di hlakanya kaxare
xa lešapêlô leo. Dipou tšeo di lala di le byalo. Xosasa xe ba
eyo lema ba di nthšwa ba yo di byala. Ba kxôlwa xore
melemô yeo e tša thibêla le pheto xo tšokotšwa mabêlê.
Ka ~~wa~~ nnete mabêlê a bôna O tša a bôna ruri!

Melemô ye mebyala ba e fiwa ke dingaka. Ba bangwê
ke dilo tša bo-rakxolo wa bôna, ba di tseba. Thêkô ya jôna
xa re e tsebe, moka re kxôlwa xore ke ye kxelo Kudu kamaatlâ.
Modirô kamoka wa xo alafa peu o dirwa ka sephiring.

XO XAŠA.

Xa xo motho e a dumêlêlwa xo xaša pey fase
pele ka xe Kroši a se se a nthêa matšema ka mokxwa
wa molaō. Mlaka le xa xo le byalo, mabêlê a mangwê
batho ba no a kropêla xo a xaša. Mabêlê a bitšwaxo
„Makxaxa” wōna a tloxa a xanêxa e le ruri.

Xo xaša pey xo ile ka mehuta ya tšōna. Mabêlê,
dinawa le dihloidi di xašwa pele motho a šale a lema
kamoraxo. Ditloo, dithōtsê le mehlêlwa di hlabakwa
mola xo lemilwe. Xo xaša ba xaša ka diatla; xo hlabaka
ditloo le mabêlê pey e khupya ka xanong.

Motho yo mongwê le yo mongwê o lema thšemo
ya xaxwê ka noši, xe e se xe a rapile letšema la xo
hlwa le mo lemišwa. Batho ba fêša xo xoxola le xo lema
ka matšema. Thšemo ya letsweta ke yōna e lengwaxo
ke sethšaba kamoka.

Letšemeng xo a rapiwa, fêla ba bangwê ba
no tla xo tala. Xantši motho o rapa baaxišane. Moputsō
wa batho bao kamoka ke dijō tšeo ba di jaxo xoba
ba di nwxo. Xe batho ba lema „bobele”, ba lemišana
ka xo latêlêlana.

Letšema le a ratêxa ka baka la xore:
wa xo a nwiwa xoba xo a lewa,

- (b) xo a epelwa,
 (c) xo a binwa,
 (d) xo a tlalwa xo a phêpelwa,
 (e) xo hlabya mekxoši,
 (f) xo a thakxalwa, fêela morongwê dintwa di ba xōna.

XO HLA XOLA.

Batho ba kxalê ba be ba hlaxola xabedi. La mathōmō ba hlaxola ka mexoma ya diatla; la bobedi ba tumula ka diatla, ba re: "Re hlaxola mmoi." Banna le basadi e le bōna bahlaxedi. Motho wa sebedu ba mmōna xōna mašemong.

Thšemo ya letsweta e hlaxolwa ke basadi. Xe ba feditše xo e lema ba a kxobakana xo thšêlwa morêrō. Mathari a mafa ao a sa thōmaxo xo ya letsweteng ba axêlwa ~~xe~~ lesaka xomme ba tala ka o tee ka o tee. Xe ba feletše ba thōma xe bêthana ka dithupa.

Mosadi yo a sa yexo letsweteng o a lōba ruri. Xe ba bōya ba mo tšêla dibyana le dipitša kamoka. Tšōna di tšwa mošatê mo a tloxo di lopolola ka pudi xoba nku. Basadi ba swele ba mo epêla le ka lapa le ka dintlong ka mexoma. Mose xa se molaō ke swele le mahufa fêela.

DILŌ TŠA XO ŠITIŠA TEMŌ

Temō xa e hronene kantlè xo pula. Yōna xe e se xōna dibyalo kamoka di thōma xo ōmālela ka baka la xo hlōka monela. Batho bōna ba dia xakanēxa.

Byale ka Sesotho xe pula e hlōkēxa, banna ba naxa kamoka ba kxobakana xo e tēra. Xe ba rerile ba fētšā ka xo nthša kxomo ya pholo le dinku tše dišo di se kae xo yo lobya pula ka tšōna mošatē.

Kxoši yēna o ra araba banna ka ~~xore~~^{xo} re: „Re tla le yēla xo bo-Lebepé.” Yēna o tla roma banenyana ba xo se šilafalō xore ba yo kxa meetse ka dikxapana. Xe ba boya ba tšama ba ōpēla koša ye e rexo. E-e-moxōxa, xōxa o tlē nayō.

E-e-moxōxa, xōxa o tlē nayō.

Meetse ao a thšēlwa dipitšeng tša mošatē ka senkhukung. Tša di thšēlwaxo ka xare xa wōna di tsebya ke bōna maxōši fēēla. Aowa, pula e nape e ne. Motho a ka makala taba ye ruri.

Taba ye nngwē yeo le yōna e tšwenyaxo temō ke ya seboko. Seboko se se bitšwaxo „Moxōxela” se ripa dimela tša mabēlè ka fase xomme a hwe. Se se bitšwaxo „Moxekeng” sōna se ja dithōrō tša makxaxa

le tša letšha ka kwa kxwedi ya Phato le Lexobyē.

Sōna se xakanthša batho kaxobane motho xa a kxone xo se raka le xo se bolaya. Xē xo se se xwa hwētšwa mokxwa wa xo se thibēla, thsenyaxalō e ba e kxolo kudu mabeleng.

Ka mokxwa wa Sesotho ngaka ya sōna e a bitšwa xo tlo se „upa”. Yēna o fa kxoši sehlare xore a bitšē masoxana a mafa sethōabeng, a ba fē sehlare seo. Bōna ba kitima le temō kamoka ba tšama ba xōtša mellō mellwaneng ya mašemo. Sehlare seo se thšēlwa mo mellong xore se thunyētšē temō kamoka.

Batho ba ilētšwa xo ya mašemong matšatši a mabedi. Ka letšatši la boraro xe ba eya mašemong ba hwētša seboko se se sale xōna.

Dinōnyana le tšōna di šitiša temō kudu kamaatla. Xo senya xa tšōna xo hlomola motho pelo. Mo xo baxo le dihlaro mabēlē a lewa ke dithaxa, maeba le dihlacong. Fēla tšeo di kaonē xo boraxane.

Boraxane ke dinōnyana tšē di šikaxo ka sehlōpha se sexolo. Xē bo šetšē bo tšile ruri-ruri, O ka bōna moriti wa byōna xore ke moriti wa leu.

Byōna xa bo je matela. Madipa xe a šetšē a xariditšwe ke šōbane xa bo a je xo swana le a modula. Leotšā lōna xe bo ka dula xabedi bo Hoxa ka xo rata, mothe a ka se bunē selō.

Xe bo tlike batho ba tsoxēla mašemong xo bo raka. Ba axa „dithala” (dintwana) xōna kua temong. Ba hlwa ba hlaba mekxōši ba re: „Axee, nōnyana sweaa!” Bangwē ba letšā makanti le difepi. Ba kxokēlēla dilēbēlēbē mo xohle xore xe di tšewa ke phefō dinōnyana di hwētšē eka ke motho xomme di thšabē.

Dingaka tšā tšōna di xōna. Ba di upa di nape di se dire selō temong. Batho ba no di bōna di tšwēla di fetēla pele. Nōnyana e upiwa ka banenyana. Bōna ba fiwa sehlare sa xo upa, ba tšame ba se fiša mellwaneng ya mašemo. Xa ba ye xaē ka letšatši la pele, ba lala hlaxeng. Xe bo selē ba tsoxēla nakeng xo hlapa mebele ya bōna ba kxone ba e ya xaē.

Matšatši a mabedi ao batho xa ba ye mašemong. Ka la boraro ba ka ya, fēēla motho a se kē a ja selō xoba a dula fase ka thšemong. Xo tloa molaō wo ke xo upulla xore dinōnyana di jē mabēlē xapē.

Tšie le yona e na le xosenya xo xoxolo. Yōna e ja matlakala a mabêlê xo tee le dithōrō. Xe e hweditšê mabêlê a sale lehxaba le lefša e a ja matlakala le lehlaka xo fihla ka serithe. O hwētšša thsenso e le ye khwibidu. Xe e fihlile lehlabula e kxêtha mafela le dithōrō tša makxaxa.

Xo na le mehuta ye mebedi ya tšie. Maphatê le sexōngwane. Maphatê a feta sexōngwane ka boxolo, fêela wōna a a rakêxa sōna xa se rakêle xomme se senya xo feta. Maphatê wōna le bošexo ka ngwedi a a fofa.

Xe tšie e ka tšwêla batho ba hlaba mekxosi, ba re: „Bolebele tšienq.” Batho kamoka ba nape ba phalalele temong xo ya xo e raka. Ba thāma xo letša dikxwerekxwere le ka melodie. Yōna xa ba axe dithala kaxobane e atiša xo feta kapela. Ba xōtša mellō ya xo thunya moši xore tšie e thšabê wōna.

Xe e fihlile marexa batho ba dio ēma ba e hlallêla, ba e lōta mo e yoxo lala xōna. Xe e letše kraufsi batho ba floxa bošexo xo yo e xōla. Sexongwane sōna ba se xola xo fihlêla ka nakō ya dijō tša xosasa. Tšie ye e ditwa sešebō se sexolo.

Podile le yōna e thswenya batho kudu.

Yōna xa e je mabēlē, sa yōna ke maxapu, mapōtsē le mahlikitli. Ka sebopešō a swana le mekxopolodila.

Xe motšo a ka e kxoma e thōma xo nkxa.

Ē dula xodimo xa tšōna xomme di thome xo bodiša diphōtlē. Batho ba re: „Podile e sonyeditšē maxapu.” Ka baka la yōna xo bothata xo byala maxapu le mahlikitli xa 'Mamabolo. Diblyalo tšē pedi tšeo di napa di timēlēla.

Dingaka di kxōna xo upa podile.

Maxōtlō le wōna a senyētša batho mabēlē.

- (a) Dirokolong xo ja mapokxo: Maxōtlō a xo feta a mehuta.
- (b) Mašemong a xo ba le merakō xo ja mapala xoba mabēte mapata: Ke maxōtlō a masēhlana.
- (c) Lexoleng xo ja dinalá: Maxōtlō a maxolo a mahwibidu.
- (d) Ditadi-mohlaka di ja nateng ya lebyatladi. Ke maxōtlō a methalo e mesēhla kamo mohlana.
- (e) Semphalana se sepela le tadi-mohlaka. Ke lexōtlō le lenyane kudu ka le lehwibitšwanyana.
- (f) Lexōtlō la kaxaē le swana le mapala.
- (g) Sexaba ke lexōtlō la masodi. Īše le leso la mosela wa lešāša.

Maxōtlo xa a letexa. A na semya tšela. Bašimane ba
a bolaya ka merwanye.

- (a) Dikxwale le dikxaka di ja mabêlê, mehlêthwa le ditapola.
- (b) Dihlong di ja marōtsê.
- (c) Dinoko di ja mafela le marōtsê.
- (d) Dithšwene di kxa mafela le marōtsê le dinyōba. (le dikxabo)
- (e) Mobotla le diphuti di ja dinawa le dithe.

Diphōōfōlō le dinōnyana tšê di badilwexo di šitiša
temō kudu ka maatla. Batho ba kxōna xo ^{di} le leta mosexare
tšela, empa tšōna di ja bošexo. Dikxwale di ja mosexare.

Xo di leta batho ba kxoka dimpya tša xo lala di
xoba bošexo. Xapê ba di then-ka meutlo le difu. Ba ^{xōtša} ~~xōt~~
mellō ya xo lala e tuka bošexo xore diphōōfōlō di na hwētša
eka xo na le motho.

Pula ye kxolo-kxole le yōna e latša batho le
tlala. Taba ya pele e ba thibêlêla karat̄ ba šitwe xo lema
le xo hlaxola. Taba ya bobedi dibyalo le tšōna di nyaka
botito bya lotšatši.

Mohlwaremmipe ke selwana see se swanexo la

mmamokxadi. Le ina o ja ditharō tša makxaxa. Batho ba sitwa xo o leta. Motho o na re xe a sepela ka thšemong a swaro thatona, a tšama a o rwanya ka yōna mo a o hwētšaxo.

Fēla xo senya xa wōna xa se xo xoxolo.

Mahodu le wōna a utswa dibyalo mašemong. Batho ba a ba lalēla. Xe motho a mo swere a ka dira ka yēna kamo a rataxo. Xe a bethilwe molato o fedike. Xe o rata xore a lefišwe o ka mo bolētša banna. Setōpa ke boloi bya xo o tla lehodu. Xe motho a utswētševa mabēle a ka bitša ngaka ya tla ya „lokiša felo mo a utswitšexo xōna.”

Xantsi ba tōpa motho monwana. Wōna o thōma xo thunya le xo ruruxa le xo bōla. Bohloko bya monwana wo bo diriša motho taba tša masetlapelo.

(a) Motho o thōma xo o khupa ka xanong.

(b) Xe mollo o le krautsi a o tsenye le ka xare.

(c) Xe a bōna xo sa thuše a o tsenye le ka meetsing.

(d) A dire tšō tšōhle ka wōna.

Xe ba sese ba mo nyakēla ngaka ya xo mo topolla o tla no ba byala xe fihla xe monwana o

bodile a senyexile kamoka.

ke tšona tšeo dilō tše di heno di ^{thswenye} ~~thswa~~
 temā ya Batho-ba-baso. Byalo ka xe e le batho ba xo
 phela ka xo lema, tšeo xe di hlaxile di napa di ba
 tsenthšē tlala. Moka kaxore le bōna ke batho, ba kxōna
 xo anaxana ditaba, ba no nyaka maanō xomme ba be
 ba bone ba kxōna xo di lwanthša.

DIBYALŌ TŠE DI LEMIWAXO LE DIJŌ TŠE DI
DIRWAXO KA TŠONA.

Batho ba xšo ba phela ka xo lema. Byalo re
 tla laodiša tša dimela tša bōna kamo xo kxōnēxaro.
 Le tla hwētsā xore tše dingwē dibyalō di napa di
 timētšwa ke setšwēlspele le ^{ke} xo lapa xa mobu.

MADIPA.

Madipa ke sebyalo se sexolo sethšabeng. Kxalē
 boxōbē xo be xo tsebēra bya ōna fēka. Lehono mabēlē a
 xa a sa byalwa ka xo ata.

Wōna ke mabēlē a nyakilexo xo swana le makxax

Ka mmala le ka boxolo. Phapenō xare xa ōna ke xore
madipa ke mabêlê a lebyatladi, makxaxa ke a lexola.

Re šitwa xo hlalosa xore a hlaxile hae, neng,
byang. Re no hwêša ba kxalê ba phela ka wōna. Serêto
sa wōna se re: Madipa mankwêtlêlê,

Mahwibidu nkaxo mabu.

Madipa šala mouwe

Mabêlê a moxwâka,

Re yo ja thšweu-thšweu,

Thšweu makxaxa a xêšo.

Kxalê xo be xo se na dikômêlêlê tše swanaxo
le tša lehono. Xa xo kxonexe xo hlalosa xore a kxōna
xo kxōtlêlêla kômêlêlê e kaakang. Dinōnyana di a rata kudu
A byalwa ka xo xaša ka seatta xomme batho ba lema kamoraxō.
Modirō wa bobedi ke wa xo hlaxola.

Xo buna wōna batho ba tšea mefaka ba tšama
ba kxaola dihloxo fêla. Tšona di kxobakangwa eboeng. Xe di
omêle ba di fola ka dipatō, ba neētša ka lesêlo xo kxêtha
medko xo dithêrō.

Madipa xa a na seakolō. Xo lewa xa wōna ke
mola a fotšwe. Basadi ba a tšea ba a êna ka metsing. Xe
a kolobêle ba a nola ba a bipêra ka dipitša xore a mekê.

Ke a metše xo lekana ba a enēxa letšatšing xore a omē.
 Ke moka ~~st~~ ba a šila ba dira ~~ba dira~~ mmela (mohlaba)
 Ka ona ba omela byalwa.

Seja se sengwē sa wōna ke borōbō. Batho ba šila
 madipa ka lwala xomme ba dira buphi. Ba apoa meetsi
 ka pitša. Mola meetsi a bela ba thšela buphi ba fihla xo
 fihla xe borōbō bo thōma xo kxakxatha. Byale ba ~~a~~ bo
 khurumela. Kamoraxo ba bo thepela ba bo loiša, ba buša
 ba bo khurumela xore bo šutšē. Xe bo šutšitše ba bo
 fetola xomme ba bo ^{hlattola} tlattha ba bo sola ka lehō. Mongwē
 le mongwē wa ka lapeng o solelwa moxopong wa xaxwē.

Mahlaka a wōna a a lewa. A bitšwa "dikotē"
 Batho ba a ja byale ka nyōba.

Peu ya wōna e tlathe ratwa ke sefeši kudu.
 Batho ba phela ka xo e thšela mlōra.

~~Mabēle~~ ~~xe~~ Madipa xe a bunnwē a thšelwa
 ka dišerong a epelwa ka lešakeng xo thšabiša sefeši.
 Mabēle ao xe a epelotšwe a nkxa ka xonyane. Batho ba
 a bitša "monyakalaba". Xe e le wa xwalō kudu motha
 a ka se knōnē xo ja borōbō bya wōna, bo nkxa
 kudu kamatlā

DINAWA:

Dinawa le tšona ke sebyalo sa setšaba sa kwale.
 Xa xo tsebye hlaxa ya tšona. Lehono batho ba byala mebita
 ye mentši ya tšona. Dirigwe ke tša Sekxawa. Tša Sesotho
 tiu-tiu di by bitšwa „matlawane”

Le tšona batho ba ne di byala ba tla ba di
 hlaxola. Xantši di atišwa xo byalwa xotee le madipa.
 Dinawa di butšwa pele xa mabêlê. Batho ba thōma xo
 di ja xe ngwaxa wo mofsa o longwa.

Di ratwa ke diphoofola tše byalo ka mebutla le
 diphutl. Peu ya tšona e thšêlwa molōra xo thibêla sefêši.
 Thêkō ya tšona e feta ya mabêlê.

Dijō tša tšona se-di.

1. Lehlabula ba di apea le makxata. Sejō seo se bitšwa nyebu.
2. Morōxō wa tšona o bitšwa menawa. Lehlabula ba o apea
 ba o kwōtla ba o ênêxa letšatšing ba dira mokhuša.
3. Ba di apea xotee le mabêlê ba dira sejō se bitšwaxo dikxobê.

NYŌBA:

Le yōna xa xo tsebye xore e tsene setšabeng
 neng, kae, byang. E byalwa xotee le mabêlê a mangwê.
 Yōna ke sebyalo se swanaxo le ^{lehlakaraka} ~~htatamotaa~~. Xo mela le xo
 xola e swala le madipa.

Batho ba bangwē xa ba krome xo e hlaola xe e metšē xare xa madipa. Xe e thōma xo tswala e bitšwa nyōba ya "Sexōnō" xoba "mpana."

Peu ya yōna e a folwa ka dipatō byalō ka madipa, ya thšēlwa molōra xore e se fēhlwē.

Ngōba xa e lewe boxōbē. Yōna ke sejō sa lehlabula. Batho ba ebola makxata ka mēēnā, ba sōtla lehlaka la yōna ba metšā meetsi ba ethswa disōtlō.

Xe batho ba rata xo e bolokēla marexa ba et e kxa lehlabula ba e ēpēla. Marexa ba e žpolla ba eja.

Sekwakwakwa ke bokxalwa byo ba tsēnaxo nyōba nyōba xomme ya bōla. Seboko le sōna se a e bodišā.

Serētō sa yōna bare:

Motale wa Mmalebēkō,

Thaxa masenya di axēla.

MARŌTSĒ.

Le wōna xa xo tsebye * hlolēxō ya wōna. Lehona batho ba byala mehuta ye mentšī ya wōna:

1. Lefodi ke lerōtšē le lehwibidu ka xare. Le bōse kudu.
2. Kxwarapana e na le sekxērō. ~~Le tano~~
3. Motšamo ke o mošweu ka xare. Wōna xa o lewe. O byalēlwa dikolobē.

4. Setlotse sa swana le kxwarapana. Se e feta ka boxolo.

5. Maraka a na le makxwaxwa. Mmala ke wa moso.

6. Sexō xa se lewe. Se re xo ^{butšwa} ~~omma~~ batho ba se kxa ba se phula ba nthša dithōtsē tša sōna. Ba dira dikxapa, dixō le difaxō ka sōna.

7. ~~Matl~~ Maxapu a lewa botala. Feëla wōna ke sebyalō sa Sekxowa. A na le mectsi ~~te~~ ka xare. Batho ba a phuma xomme ba a ja.

8. Mahlikihli a swana le maxapu feëla wōna a apiwa a thšehwa mašōlō. Sejō seo se bitšwa kxodu.

Dijō tša marōtsē se-di.

(a) Ba a apea ba a ja.

(b) Ba a apea ba a rita ba dira „thophi.”

(c) Ba a apea ba thšela bupi xoba mašōlō ba dira „kxodu.”

Marōtsē a byalwa le dibyalō tše dingwē. Peu ya ^{wōna} ~~tsona~~ e bitšwa dithōtsē. Xe xo sena ~~seet~~ sešēbō batho ba xadika dithōtsē ba thšela letswani ba šeba ka tšōna.

Morōxō wa dithōtsē o a lewa. O bitšwa „mphaphi.”

Le ka wōna batho ba dira mokhuša.

Peu ya dithōtsē xa e nthšetšwe diatleng, e a

DIHLODI.

Dihledi le tšona ke sebyalo sa seholo sa kxalē mo setšabeng. Tšona di swana le dierekise. Batho ba atiša xo di byala xotee le mabêlê.

Di butšwa kapela. Xo feta fao di šomišwa xo swana le dinawa kaxobane le xo swana di a swana.

MPHŌXŌ.

Mphōxō ke sebyalo sa kxalē-kxalē sa setšaba lehono xa o sa byalwa kudu. Wōna o swana le byang. Ditlōxō tša wōna di swana le pen ya mohwa. Moka tšona ke tše dikxolonyana.

Wōna xa o na seakotō. Xe o budulē batho ba o kxaola ba o fola byalo ka madipa. Xa o lewe boxōbē. Ba o šila ba omela metōxō ya bana, mapoto xoba byalwa ka mmela wa wōna.

Pen ya wōna e bolakwa xo swana le ya madipa. Thēkō ya mphōxō e feta ya mabêlê kamoka.

DIKXOKXOKXO (DITAPOLA)

Ditapola di byalwa kudu setšabeng. Xo tloxa kxalē batho ba ba di byala. Mohuta e byalwaxo lehono ke wa Sekxowa. Wōna o tsene setšabeng ka mokxalabyē

papaxo. - Melakratha 'Mamabolo.

Yēna o thomile xo di byala xe ba dutše Sebokhung.
O be a temita lemile serōkōlwana sa xaxwē. O be a pēla a
ōpēla banna ka kēw xe ba ethwa moruba a re:

'Na re a lema,

Aena balemi ba ditapela,

Le tla tloxa le re ba a ja.

Le xe O ka apara borokxo

O ka se kē Wa ba Lekxowa.

Mohuta wa ditapela tša sesotho o napile o hweletše.
Tšōna ke tše dikhwibidu tša melēkētla. Di na le mahlwana
a mantši xo feta tša Sekxowa. Xe motho a ka di ēpa a
tloxa a di bea letšatšing di ba botlanyētlang byalo ka
rēkērē.

Tšōna xa di nyake mabu a xo krobēlehwa xotee.
Di nyaka xo lemēlwa kua mathokō. Xo bea xa tšōna di a
naba. Xe batho ba di ēpa ba lema kua krolē le lešite,
ke xōna fao di beaxo xōna. Xe di beile xabotse motho a
ka tlatša lekōkōkō ka lešite le tee fela.

Xa di xoboxe. Xe motho a ka di byala o tla
no di ēpa mengwaxa ye mentši. Tšōna ke sejō sa
ngwaxa kamoka. Batho ba di bōtla ba di apau ba di

di nyōka ba ja. Lehana ka xora batho ba dira Sekxowa
ba di apea xatee le dinawa tša lehlabula.

Sejō sa ditapola se bosa fēla xe metho a phaka di
ka mo beta. Sa bobedi di a kōna. Xe U di llē di xo rōba
merētlo ye kamoka.

Peu ya tšona xa e thswenye. Motho a no di ^{ēpa}
a di bea mo, a rataxo. Xe sebaka sa xo lema se fihla
tšona di thōmā xo mela. Motho o lema pele ke moka a
tšama a di hlabaka ka xodimo xa baleme. Xe ba lema ka
diphole xōna ba di byala Sekxowa.

DIPOTATA xoba MERĒPA.

Lehana ba xa-Mamabala ba byala dipotata. Kxalē
ba be ba sa di byale, ba re ke dilō tša Bapedi. Tšona di
nyakile xo swana le ditapola.

Xe byala xa tšona batho ~~ba~~ ba no ripa melebō
ba a šimēsa ya mela. Xa di hlaxolwe ka xore ke dilō tše di
pipētšaxo felō kamoka mo di byetšexo.

Tšona di bose kudu. Batho ba bangwē ba no di
phura botala fēla di bolaiša kateng. Xe di apelitwe di
bose xo fetiša fēla xe metho a di llē kudu di hatša dimpa
la xe hwa.

LEOTŠA.

Leotša ke lōna le tsebyazo xore le fihlike neng sethšabeng. Batho ba ile xo tloxa Byatladi ba le tšea xo ba xa-Dikxak. Le lōna le bea dithōrō tša lōna ka dihloxo. Moka dithōrō tša lōna di fetwa ke tša madipa.

Le butšwa pele xa madipa. Batho ba ripa dihloxo tša lōna xomme ba di fola xo no swana le madipa.

Xa le lewe boxōbē. Batho ba ~~le~~ le šema xo swana le madipa xomme ba omela byalwa ka bupi bya lōna. Byalwa bya lōna bo boxale kudu. Bo bela kapela le ka boxale bo feta bya Madipa.

Peu ke lotwa xo swana le ya madipa. Dinōnyana di rata leotša kudu.

MOHLĒTLWA

Mohlētwa ke semela seo batho ba naxa tše dintsi ba sa se tsebexo. Batho le xe ba se byala xa ba sa tzeba le xore se tšwa kae, neng, byang. Fēla batho ba o rata kudu kamaatla.

Wōna ke sebyalō sa lebyatladi. Lexolōng xa o tširo selō. Ba xa-Mamabolo ba tloxa ba nyo o byala Batladi. Kapē o nyaka lehwiti mo xo se sepe xe ka xa lehwā. Xe xo lehwā wōna mothe o rēma felō xotee.

xabedi xoba xararo.

Ba re xe lema ba phuphutha makakōta ba kaōna ba o hlabaka ka xodimo xa boleme. Xe o metše lekxaba la wōna le fihla metho dikhurung. Xo bea xa wōna o nyakile xo swana le ditapola, fēela peu ya wōna e kxobokane kraufsi le lešite, xapē wōna ke dilō tšē ditelele tša xo lēkēla fase. Ke ka baka leo ba lema xo iša fase-fase.

O thōma xo lema xe xo longwa ngwaxa o mofsa Mathomong xe motša a o hlatswitšē o hloxa makxata byala ka ditapola tšē difewa. O hwētša e le o mōšweu-šweu. Batho ba o apea ba o nyōka ba dira sejō se bitšwaxo „thōima.” Lōna xo no re ke boxōbē fēela e bose kudu.

Xe o šetše o xariditšwe ke šōbane xa o sa hloxa le xe o hlatswitšwe. Batho ba o apea le makxata ba dira sejō se bitšwaxo „leēbolē.” Lōna le bose kudu xe le lema molatša.

Mohletlwa o no lema le botala. Batho ba naxa tšē dingwē o a ba palēla. Motšo xe a o llē mēnō a xaxwē a ba a maso. Xe a ka ja se sengwē a hlatswēxa a buša a ba a mašweu-šweu.

Peu ya wōna ke wōna ka noši. Ba o tšea ba o rōbaxanya ba o hlabaka.

MAFELA.

Mafela ke mabêlê ao le wina sethšaba se thomilexo
kxalê xo a byala, fêla xa xo tsebexe xore neng, kae, byang-
lehono ba byala le „mmedi,” mafela a Sehrowa a xo butšwa
kapela. Batho ba re xo a byala ba tloxa ka a hlaxola.

Seakolo sa mafela ke sa lehlabula. Batho ba a
apea xoba ba a bêša ba a ja. Xe be ^{rata} ~~rata~~ xo bolokêla
mafela a matela & marexa, ba a apea lehlabula ba a
ênêxa ba a lesa a ~~omile~~. Marexa ba a apea xapê.

Ka Kxorong a bešwa. Marexa ba a xadika
ka sethšekxethšekxe xoba ka leretha. Dithorê tša xo
thuthupa ^{tša} xoba palêxa di bitšwa „mathšaa.” Sejô seo sa
xo xadika mafela se bitšwa „dithuthupê.”

Xe a bannwê batho ba a fola ka dipatla xoba
ba a kxôkxôša ka diatla xoba ka ^{matsika} ~~matsika~~. Mehlôsê e
a bešwa.

Batho ba a hlobela ka lehudu ba nthša meroko. Ba
tloxa ba a êna ka metsi a xo ~~tr~~ futêla xosenene. Ba
tloxa ba a nola ba a ladiša ka lesêlo. Xosasa ba a setla
ba dira bupi bya xo apea boxobê.

Mo-xongwê ba re xo hlobat hlobela ba sekê ba a
ênâ; ba a apea xotee le dinawa xoba dihodi xomme ba dira
sejô se bitšwaxo „dikxôbê.”

Batho
 Ba ba ^{ena} mmela wa mafela. Mmela wa ^{ona}
 o bitšwa „makxêrê.” Byala bya ^{makxêrê} mmakere xa bo na
 phihlô, le xôna bo a kôna.

DITLOO.

Ditloo ke sebyalô sa Mathôka, fêela batho ba
 xa-'Mamabolo le bôna ba a di byala. Tšona di na
 le mekuta ye mebedi, ditloomakê le ditloomarapô.

Ditloomakê di lewa le betala. Xapê batho ba a
 di setla ba di thšêla ka mokhušeng. Ditloomarapô xa
 di lewe betala. Di a apea di noši xoba di hlanthšwa
 le mafela a xo hlobolwa xo dira dikxôbê.

Ditloo di byalwa ka xo hlabakwa ka thšemong
 ya madipa, mafela xoba ya leotšâ. * Xo hlaxôla xa
 tšona batho ba di kxobêlêla ^{mobu} mabêlê xore di beê xabotse.
 Batho xe ba di hlaxoba ba re ba „thšêla ditloo.”

Xo lewa xa tšona di thomiwa xo apea le
 makxata di sese tša ôma. Sejô seo se bitšwa „phôtla.”
 Ditloomakê xa di na phôtla.

Xo di buna ba di êpa ba re: „Re bupula ditloo.”
 Ba tloxa ba di fôla ka dipatla, ba di neêtšâ ka
 lesêlô xo kxêtha ditloo xo makxata.

MERŌXŌ.

Batha ba xešo ba ratile morōxō kudu. Dilo tše dingwe tša se šeba xa ba di je xo swat swana le merōxō. Maina a yōna šo-a.

1. Mpōkōpōkō. Wōna o mela ka boraxeng bya noka.
2. Mutsi: Wōna o swana le mpōkōpōkō.
3. Motšwē: Wōna o mela mašemong a xo ba le morele.
4. Thēpō: Wōna o mela mašemong.
5. Mošitši: Wōna o mela mašemong.
6. Leroto: Lōna le mela mašopeng.
7. Lekxokxoša: Lōna le mela mašemong a lebyatladi.
8. Lehlanyē: Lōna le mela mašemong.
9. Mphaphi: Wōna ke morōxō wa dithōtsē.
10. Monawa: Wōna ke morōxō wa dinawa tša Sesotho.
11. Boloba: Byōna ke morōxō wa maloba a dithōtsē.

Merōxō ye ya 9, 10, 11 xa e kxewe pele xa xe xo longwa ngwaxa o mofsa.

12. Monyaku: Wōna ke morōxō wa mašemong.
13. Leditsane: Lōna le mela temong.
14. Fore:
15. Kxobabē:
16. Sethokhu:
17. Thōlōbōtla:

} yōna ke merōxō ya masodi (matši);
e a mela ya tloxa ya namēla dihlang tše dingwe.

18. Sexaja: Sōna se no mela le kua lefokeng.
19. Phetō: Yōna le wōna ka marōxō wa maso di.
20. Bolotswe: Byōna bo mela marobang a xo dula a thapile.

DIENYĀ TĒA NAXA.

1. Dithōrōfeie: Tōna di mela lexoleng. Mohlare ke motlārōfeie.
2. Dithokolo: Tōna xe di budule ke tse diiso. Mohlare ke marokolo.
3. Makokono: Mohlare ke mokokono. Ye ^o di budule ke a mahwibidu.
4. Dikxwete: Mohlare ke moxwete. Tōna di topetwa fase.
5. Mahlono: Mohlare ke mohlono. Le wōna a topiwa fase.
6. Dikumō: Mohlare ke maumō. Wōna o mela dithabeng.
7. Maxo: Mohlare ke moxoxo. A swana le maxo a Sekxona.
8. Mahlatswa: Mohlare ke mohlatswa. O mela dithabeng.
9. Mabilō: Mohlare ke mobilō.
10. Mathšidi: Mohlare ke mothšidi. Wōna a baba kudu.
11. Manotē: Mohlare ke monotē. Mmala ke o mahwibidu.
12. Dikxalō: Mohlare ke mokxalo. O na le meotlwa ya xo ^{kxwēša.} ~~na~~
13. Dirapyē: Mohlare ke morapyē.
14. Dikxapa: Mohlare ke mokxapa.
15. Dithētwa: Mohlare ke morētwa. O na le dithupa tse dibotse.
16. Dithšakhuthšakhu: Mohlare ke mothšakhuthšakhu.
17. Dinatlou: Mohlare ke monatlou. Tōna di swana le tša 16.

18. Diōpō-ōpyane. Mohlare ke moōpōōpyane.

19. Bokokotwane: Mohlare ke mokokotwane. O swana le mošunkwane.

20.

Dienyara tše kamoka ke tša lehlabula. Xa di ilešwe
motho. Yo a sa di jexo ke yo a sa di ratexo. Tumelelo
ya Kxōši xa e xōna. Xa xo dijo tše kaonē mo dienyweng
fše kamoka. Xa se tše dintši kudu. Ditlōrōfeie ke tšōna
di atilexo xo feta.

Basadi ba tseba merōxō xo feta banna.

MAFSI

Batho ba xēšo ba ratile kudu mafsi. Kxalē
ba be ba phela ka wōna le baxōbē fēla. Batho ba
ja mafsi a dikxomo le a dipudi, a dinku le a ditonki
ba dira dihlarē tša xo alafa malwetši ka wōna.

Kxomo xe e tswetše e thomiwa xo xangwa
ka lōna letsatši leo. Mafsi a jele a bitšwa „matšwa-
xodimo”, „Kxatselē” xoba „mothobe” ke mafsi a kxomo
xe a sarre xo utētšwa a a kxahlā.

Mafsi ao kamoka a xamelwa kxorang-
Xōna a ritwa ka sekētla sa pitsa xore a kxahlē.
Wōna a lewa ke badiša kamoka jelō xo tee.

18. Diōpō-ōpyane: Mohlare ke moōpōōpyane.

19. Bokokotwane: Mohlare ke mokokotwane. O swana le mošunkwane.

20.

Diēnyara tše kamoka ke tša lehlabula. Xa di iletswe motho. Yo a sa di jexo ke yo a sa di ratexo. Tumêlêlo ya kxōši xa e xōna. Xa xo dijō tše kaonê mo dienyweng tše kamoka. Xa se tše dintši kudu. Ditlōrōfeie ke tšōna di atilexo xo feta.

Basadi ba tseba merōxō xo feta banna.

MAFSI

Batho ba xēšo ba ratile kudu mafsi. Kxalê ba be ba phela ka wōna le baxōbê feêla. Batho ba ja mafsi a dikxomo le a dipudi; a dinku le a ditonki ba dira dihlarê tša xo alafa malwetši ka wōna.

Kxomo xe e tswetše e thomiwa xo xangwa ka lōna letsatši leo. Mafsi a jele a bitšwa „matšwa-xodimo.” „Kxatsêlê” xoba „mothobe” ke mafsi a kxomo xe a sa-re xo tutêšwa a a kxalêla.

Mafsi ao kamoka a xamelwa kxorong.

Xōna a ritwa ka sekêthla sa pitša xore a kxahlê.

Wōna a lewa ke badiša kamoka zelō xo tee.

Ke mafsi a se sale mothobe ba thōma xo xama
 ba a iša kaxaē. Mosadi yēna o thēkra motšēra
 wo ka thēlaxo mafsi ^a ~~a~~ kxomo yeo ka xo wōna.
 Batho ba kaxaē xa ba a je. Xe motšēra wo o tletše
 mosadi o a iša ka kxorong xo lewa ke badiša.

Mafsi a kamoxaxo a ka lewa kaxaē. Mosadi
 o tšea motšēra a o phula lešobana ka fase, a tloxa a
 be selwana se kaxo leselana. Ka fase xa motšēra
 wo a bea o mongwē motšēra wa xo se phudiwe.

Batho ba xama ba thšēla mafsi ka pitšeng.
 Xosasa xe ba xamile a mag mangwē ba thšēla ale a
 maabane a tloxa a kxahlile ka motšexeng wola
 wa lešobana ka fase. Makxahla ao a tla minēxa
 metsi a bitšwaxo hlōwa. Wōna a rothēla ka
 motšexeng wola wa ka fase wa xo se phulēxē.

Ka matsatši xe ba tšo xama ba na dima
 byale xo fihla xe motšēra o tletše ^{makxahla} ~~makxahla~~ a xo
 hlōka hlōwa, ao a bitšwaxo fithatha tša makxahla.
 Mafsi a lotwa ka ntlong.

Bašimane ba re xo xama mafsi a xo išwa
 kaxaē ba tloxa ba šala ba xama dikxomo la bobedi
 Mafsi ao a bitšwa „lešokōtšō.” Wōna ba šeba ka wōna

a le lebeso. Ya a išwe kaxaē.

Hlōwa batho ba apha boxōbē ka yōna; ba kxopha ka yōna xoba ba e phuma kakuu mokxotheng. Boxōbē bya yōna bo bitšwa „semphsi” bo bodila.

Mafsi a makxahla a lewa ke batho kamoka ba kaxaē. Xe a le a mantši batho ba bangwō ba ka tla xo a šomela. Xapē mafsi a ka lewa ka mabaka kamoka a letšatši. Ke sejō se sexolo.

NAMA.

Nama e lewa ka mabaka a mantši.

1. Dinama tša diphōōfōlō tša hlaxa.
2. Motho o no bolaya selō a re: „Bana ba bolawa ke thšexo”.
3. Xe xo na le molato batho ba hlabelwa selwana.
4. Motho o no bolaya selō xore a re a rekša a no ba a eja.
5. Ka menganya xo hlabya dilwana.
6. Batho ba ja nama ya diruiwa tša xo hwa.

Nama e aphiwa ya thšelwa letswaai. Xapē e ka thšelwa letswaai ya bešwa. Melaō ya yōna e re:

1. Sebete sa kxomo se bešwa ke babui ba yōna ka kxorong.
2. Nama re tima mmeši, mong wa mphaka re ja nayē.
3. Maswafō ke a motswaledi wa kxōrō.

4. Hlorō, kxōtō le ngaati ke dinama tša banna.
5. Dingatha le mahwele: ke dinama tša badiša.
6. Dibêra ke dinamana tša seripana se sethō se sengwē sa ka teng. Tšona di apewa ke banna ka kxorong. xantši ba dira tša pudi xoba nku.

Motho xe a bolaile selo o abēla melokō ya xaxwē dithō. Batho ba hwētša dikabēlō tša bōna ka xo ya ka matswalo a bōna. Mongwē o lebana ke leoto, mongwē letsōxō, byalo-byalo.

DINKOKO.

1. Dinthlwa: Xo na le dinthlwa tše dise. Tšona ba re se motho a ka di ēpa a dija o tla hwa. Tša dipholwana ke tše dikhwibidu tše dinyane. Batho ba di nyaka mo di tšwaxo ba di leta ba swara e tee ka e tee, ba di ripa dihloxwana tše! ~~Tšona~~ Tšona ba di hloba mafafa ba di xadika ba thšela letswaai xomme ba šeba ka tšona. Keina la tšona ke dinthlwa-makhura. Di na le makhura.

2. Dinthlwa tša Bopedi: Tšona ke tše dithšehlanyana. Batho ba di beēla motšexa mo di tšwaxo xore xe nakō

ya tšona ya xo tšwa e fihla di tsenē ka pitseng yeo.

Batho ba tla tloša pitša yeo mola e tletše; ba di xadika xore di hwe; ba tloxa ba di enēxa xore di omē. Xe di omile ba di fēpera ka leselō xo tloša mafola; ba tloxa ba di lōta ka metsēxa. Ba tla dika ba di xadika ba thšela letswai ba šeba ka tšona.

3. Dintlhwa-ngwedi: Tšona ke dintlhwa tšo di tšwaxo manthapama mola letšatši le sobetši. Tšona di emelwa mo di tšwaxo xona xovime batho ba di olōla xona.

Di a xadikwa tša thšelwa letswai tša lewa.

Xe e le tšō dintši batho ba di šema xo swana le dintlhwa tša Bopedi.

4. Madikatsebē xoba mamēnūmēnē: Wōna a swana le dintlhwangwedi, fēla wōna a tšwa mola pula e ena.

Xe pula e ka khula le wōna a a kōma.

Mošomō wa wōna kamoka o no swana le wa dintlhwa-ngwedi.

5. Tšie: Xon na le mehuta ye mentši ya ditšie. Mehuta ya xo phela ka dihlōpha tše dikwalo e mebedi fēla.

Maina a tšona ke maphatê le sexōngwane.

Yōna xa e letšê teraf kraufsi batho ba tloxa bošexo xoba e sale xosasa xo yo e xōla. Ba e hatšā disaka. Xa ba Pihla xaē ba e a apēa ba a ēnēxa. Xa e omile ba tla dika ba xadika ba šeba.

Tšie e bōse tšela xa motšo a šeba ka yōna a no ja a sa khōrē kapela.

6. Dipudimoletsane: Tšona ke dibokwana tša maboyanyana. Di sepele ka xo šalana moraxo ka methaladi e mantši a metelele.

Batho ba di xadika ba thšela letswami xomme ba šeba ka tšona. Tšona xa di bōse, ebile batho ba bantši xa ba di rate.

7. Matāmola: Wōna ke diboko tše dikxolo-kxolo tše ditaku. A atiša xo hwētšwa mahlareng a mere. Le wōna batho ba a tšea ba a xadika ba thšela letswami ba šeba. Xa a lewe ke batho ba bantši.

Xo na le dilō tšeo batho ba kxōlwaxo
xore xe di dirwa di tliša selō se sengwē -
mahlatse, kotsi, lehu xoba se sengwē.

Tšōna še-di:

1. Xe motho a thebethwa ke leihlō la nngēlē ka
xodimo xo šupa xore o tla amoxela selō.
2. Xe a hlōhlōnā ke seatla o tla amoxela thšēkētē
3. Xe a hlōhlōnwa ke leoto o tla sepela kudu.
4. Xe a thebethwa ke leihlō la mmaxoja ka xodimo
o tla bōna moeng.
5. Xe le mothebetha ka fase o tla kwa lehu.
6. Xe lebu, hlāmē xoba kxatwane e ka mo tabola
tsela kapele ke xore o tla kwa lehu.
7. Xe a thebethwa ke leihlō la nngēlē ka fase ke
xo kwa taba ya mahlomala.
8. Xe motho a kēta dikētā lehlabula o bitsā sefatā
9. Xe a lōra a eja nama xo bolēla lehu.
10. Xe dikxoxwana di elwa xu bolēla moeng.
11. Xe motho a ēpa sehlarē thabeng lehlabula o
baka maxadima.
13. Xe naledi e kxolo ya mosela e bōnala e fata,
xo bolēla lehu la kxoši mo xongwē.

14. Xe ngwedi o ka dula ka xo sekama, o thšolla bolwetš
15. Xe motho a hloilwe ke muši wa mollô, o ratwa ke malome wa xaxwê.
16. Xe mpya e hlaba modu, e bolêla lehu.
17. Xe motho a lora matsi, xo bolêla lehu.
18. Xe motho e mofsa a jêla ka pitseng, o tla nyala ka mohla wa pula.
19. Xe motho a ka bôna ~~pe~~ Naka pele o tla bolaya mabêlê.
20. Xe a tōpêla meriri o topêla batho ba xabô - ba tla fêla
21. Xe xo upilwe dinānyana, xe motho a ka dula fase ka thšemong ke moka o upullatšê xore di jê mabêlê.
22. Xe motho a ka bōnthša motswala wa xaxwê thšêhla-monwana, e tla fôla.
23. Xe a ka e bōnthša motho o šele, le yêna e tla mo tšwa.
24. Xe nthô e ka bōnwa ke motho wa seott seōtswa, xo e fole kapela.
25. Xe motho yo moxolo a ewa o tla kwa kotsi.
26. Xe motho a lora beyala xo bolêla lehu.
27. Xe a kratha lehwiti lehlabula o bitša setuko.
28. Xe a thšêla matsi sebešong kvomo e palaxa matswê

29. Xe motho a kxëkxëša lwala mosexare lehlabula o
bitša maxadima.

30. Xe mollo o iputšëtša ka noši e baka bolwetši.

31. Xe motho a dula xodimo xa keratëtšö o tswa lenthswe.

32. Xe motho a beša lefela le letala a le ja kathokö a
buša a le beša xapê o baka xore maxotlo a jê
mabêkê.

Xo ila.

Xo na le dilö tše dingwê tše batho ba rexo
di a ila xo diraxa. Selö se sebyalo xe se dirêxa
ke xore se ~~botêla~~ a hlöla — se botêla taba ye
e sa kexo e diraxala.

Tšöna še-di.

1. Pitša xa e hlatlolwe e sese ya fêhlwa.
2. Motho yo mofsa xa a feele bosexo.
3. Pitša xa e fa^wke bosexo.
4. Miriri xa e topelwe.
5. Lefeêlö xa le emišwe ka zhitö.
6. Lefeêlö xa le rwalwe hloxong.
7. Monna xa a bethwe ka lefeêlo.
8. Serapa xa se xatwe ka dinaö.
9. Serapa xa se šupye ka monwana.

10. Mosadi xa a namele ntlo.
11. Mpya xa e namele ntlo.
12. ~~Tsekeng~~ Ka tsekeng xa xo dulwe ka maraxo.
13. Ka sebešong xa xo dulwe.
14. Kxoweng xa xo axiwe.
15. Seferong xa xo emiwi.
16. Pele xa molamo ~~oo~~ tswaletšwexo xa xo dulwe.
17. Malopō xa a bethwe ka thupa e tala.
18. Ngwana xa a tsene ka leselong.
19. Motho wa lehu xa a rwale selo hloxong.
20. Monna xa a xate mo ba sa kxopkaxo.
21. Bolokō xa bo tšeiwe ka sekeng dikxomo di tšwelē.
22. Mafela a matswa xa a lewe moōmē.
23. Leratētšō xa le nthiwe ka sebešong le letē.
24. Ngata xa xo bofya xa e tsene ka mothupeng.
25. Motho xa a je mothophō wa xaxwē.
26. Byala xa bo huduwe ka ntšōxōhlō.
27. Moxopo xa o rwalwe hloxong.
28. Moxopo xa o ribexwe mong wa wōna a sa pheka.
29. Motho xa a rwale mexōnō.
30. Motho xa a swareleke khlāa a sa lle.
31. Mmutla xa o bēšiwē kaxaxē.

31. Boxōbē bya motxōmyana xa bo lewe.
32. Boxōbē bya ratswala xa bo lewe.
33. Thari ya ngwana xa e taboxwe.
34. Ngwana xa a tšeiwe a sese a fiwa.
35. Lefēhlō xa le bethe motho.
36. Lefēhlō xa le huduwe byala.
37. Lefēhlō xa le emišwe ka pitseng.
38. Lexonye xa le bešwe ka kutung.
39. Lexonye xa le bethe motho.
40. Kxonyeng xa xo boelewe.
41. Mohloloxadi xa a apare masēka matsoxong.
42. Lerumo xa le ometše motho.
43. Motho xa a thšelwe ka dijō.
44. Ngwaxa wo mofsa xa o lewe xo sese xwa longwa.
45. Mabinē xa a thumašwe a le mabedi.
46. Ka mōsatē xa xo ruiwi kxoro.
47. Mašemong xa xo iwe xo na le lehu.
48. Mašemong xa xo iwe mehla ba upa.
49. Nama xa e kxakxamotšwe ka diatla.
50. Nama ya pharēla xa e tš^h lewe ke basadi ba bafsa.
51. Dithōtsē xa di nthšetšwe diatleng.
52. Mokxonyana xa a dumedišwe ka seatla.

53. Kxopa xa e fole bōsexo.
54. Ka mošatē xa xo bopya letsopa.
55. Lesēlō xa le rwalwe hloxong.
56. Mphokong xa xo rengwe.
57. Modutu xa e bešuwe mollong.
58. Bolepu xa bo bešuwe mollong.
59. Motho e mofsa xa a tsene ka thšamang ya letsoka.
60. Motho xe a bolawa ke mahlō xa a je moroleng.
61. Dikxeng tša tladi xa di orwe.
62. Mohu xa a nthšuwe ka ~~beem~~ lesōrō la kxōrō.
63. Sediba sa xo bewa xa se nwiwe ka diatla.
64. ~~Seb~~ Sediba sa xo thewa xa se nwiwe ka molomo.
65. Maphoruma xa a nwiwe ke mofeti wa tsela.
66. Mokxwakxwa (lejaanela) xa o borwe ka mahlō.
67. Thšupa (7) e a ila.
68. Thaxa xa e senye e sa axela.
69. Dithuthupe xa di xadikwe ka keretha ka sethupeng.
70. Monna xa a je lehung a sena paki.

eng 5 399